

Research Article/Araştırma Makalesi

Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme

An Assessment on the Contribution of Postmodern Views to Poverty Literature

Mesut KAÇANOĞLU¹

Öz

Yoksulluk, başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde önemli bir sorundur ve genellikle gelirle ilişkilendirilir. Bireyler, gelirleri belirli bir düzeyin altına düştüğünde yoksul kabul edilirler. Kalkınma, yoksullukla mücadele ve modernleşme gibi kavramlar zengin ve yoksul ülke ayırımına ve yoksul ülkelerin zengin ülkelerin yardımıyla gelişeceği varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayımın göre kalkınma politikaları ile yoksulluk azaltılacak ve az gelişmiş ülkelerin hayat seviyeleri yükseltilecektir. Az gelişmiş ülkelerde, gelir artışlarının ve büyümenin hedeflenmesi, onları bu dönüşümleri yaşamış, modernleşmiş, sanayileşmiş ve kalkınmış zengin ülkelere bağımlı hale getirir. Kalkınma söyleminin özetlenen bu bölümünün teorik yapısı modernist görüşlerce şekillendirilir. Postmodern görüşler, 1980 sonrası dönemde özellikle sosyal bilimlerde eleştirel bir alan oluşturmuş ve söylem analizi yardımıyla kalkınma ve yoksulluk yazınına, birer söylem olarak değerlendirmiştir. Kalkınma ve yoksulluk gibi kavramlar postmodern bir mercekle deşifre edildiğinde, bu sorunların tanımlanmasında ve bu sorunlarla mücadelede önemli farklılıklar ortaya çıkar. Postmodern görüşlerde yoksulluk yazınında önemli yere sahip olan kıtlık, sınırsız istekler, sınırlı kaynaklar, ihtiyaçlar vb. kavramların kalkınma söyleminde geliştirilen bilinçli birer kurgunun araçları olduğu vurgulanır. Bu çalışmada, postmodern görüşlerin yoksulluk yazınına yönelttikleri eleştiriler ele alınmakta ve bu durumun yoksulluk ve yoksullukla mücadele konularında ortaya koyduğu farklı bakış açıları irdelenmektedir.

Jel Kodları: A13, I32, O19, Z13

Anahtar Kelimeler: Modernite, Postmodernite, Yoksulluk Söylemi, Kıtlık, Yerel Topluluklar

¹ Dr. Arş. Gör., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisat Bölümü, mesutkacanoglu@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-0846-6799

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscaeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

Abstract

Poverty is an important problem in all countries, especially in underdeveloped countries, and is generally associated with income. Individuals are considered poor when their income falls below a specified level. Concepts such as development, poverty alleviation and modernization are based on the distinction between rich and poor countries and the assumption that poor countries will develop with the support of rich countries. According to this assumption, poverty will be reduced with development policies and the living standards of underdeveloped countries will increase. In underdeveloped countries, targeting income increases and growth makes them dependent on the modernized, industrialized and developed rich countries that have experienced these transformations. The theoretical structure of this part of the development discourse, which is summarized, is shaped by modernist views. Postmodern views created a critical field especially in social sciences in the post-1980 period and evaluated development and poverty literature as discourses with the help of discourse analysis. When concepts such as development and poverty are deciphered through a postmodern lens, important differences emerge in defining and tackling these problems. In postmodern views, it is emphasized that the concepts such as scarcity, unlimited wants, limited resources and needs, which have an important place in the literature of poverty, are tools of conscious fiction developed by the development discourse. In this study, the criticisms of postmodern views on the literature of poverty are discussed and the different perspectives that this situation reveals on the issues of poverty and poverty alleviation are examined.

Jel Codes: A13, I32, O19, Z13

Keywords: *Modernity, Postmodernity, Poverty Discourse, Famine, Local Communities*

1. Giriş

Yoksulluk, tarihsel süreç içerisinde toplumlarda önemli bir sorun ya da eksiklik olarak gündeme getirilmiş, farklı şekillerde tanımlanmış ancak tanımlar üzerinde fikir birliğine varılamamış bir kavram, olgu ya da durumdur. Azgelişmiş ülkelerin yanı sıra hemen hemen tüm ülkelerde yoksullukla mücadele tartışılır ve çözüm önerileri üretilmeye çalışılır. Ülkeler iktisadi politikalarını şekillendirirken kalkınma ve yoksullukla mücadele politikalarından ya da bu alandaki egemen görüşlerden etkilenirler. Kalkınma politikalarıyla yoksulluk azaltılıp yok edileceğinden bu politikalara önem verilir. Yoksulluk karşılaştırmaları ülkeler arasında olduğu kadar ülke içindeki farklı bölgeler arasında da yapılabilir. Egemen yazında yoksulluk, gelirle ilişkilendirilir ve hanelerin gelirlerinin belirli bir düzeyin altına düşmesi, onların yoksul olduğunun göstergesidir. Basit bir tanımlamayla yoksulluk, insanların belirli bir mal sepetini elde edememesi ya da bu sepete ulaşamamasıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya ekonomisinde yoksul olarak tanımlanan azgelişmiş ülkelerin ekonomi politikalarında yoksullukla mücadele belirleyici konumdadır. Kalkınma iktisadının gelişimiyle birlikte yoksullukla mücadele adına birçok teori ve politika geliştirilmiş ve bu teorilerin deney alanı uluslararası kuruluşların yardımıyla yoksul olarak etiketlenen ülkelerdir. Az gelişmiş ülkelerin temel özelliği gelirlerinin düşük ve yoksul olmalarıdır. Savaş sonrası dönemde azgelişmiş ve yoksul olarak etiketlenen ülkelerin özellikleri, ülkelerin gelirleri karşılaştırılarak belirlenmiştir. Azgelişmiş ülkeler iktisadi, sosyal, siyasal ve kültürel açılarından bir an önce zengin ülkeler seviyesine ulaşma çabasına hatta yarışı içine girmişlerdir ve bu çabalar zengin ülkeler tarafından da desteklenmiştir.

Azgelişmiş ülkelerde kalkınabilmek için gelir artışlarının ve büyümenin hedeflenmesi, onları bu dönüşümleri yaşamış, modernleşmiş, sanayileşmiş ve kalkınmış zengin ülkelere bağımlı hale getirir. Kalkınma, modernleşme, kentleşme, teknolojik ilerleme vb. dönüşümler genellikle azgelişmiş ülkelerin ulaşmak istedikleri amaçlardır. Kalkınma politikalarının önemli bir amacı, geleneksel yapılar barındıran azgelişmiş ülkelerin modernleşme süreçlerinin hızlandırılmasıdır. Modern batılı devletler, kendilerine ait birikimleri azgelişmiş ülkelerinde sahip olması gerektiği iddiasındadır. Benzer şekilde azgelişmiş ülkeler zengin olarak tanımlanan ülkelerin koşullarına ulaşmak için modern olmaları gerektiği kanısındadırlar.

1980'lere kadar azgelişmiş ülkelerin kalkınma politikalarında ve uygulamalarında uluslararası kuruluşların "iyi" niyetli çabalarına tanık olunmuş, fakat aradan geçen süre zarfında azgelişmiş ülkelerin kalkınma göstergelerinde beklenen ilerleme sağlanamamıştır. 1980 sonrasında dünyanın tek kutuplu bir yapıya kavuşmasının ardından küreselleşme ve neo-liberalizmin yükselişi, kendini yoksul ve yardıma muhtaç hisseden uluslar ve topluluklar için tek alternatif olarak sahneye çıkmıştır. Kalkınma iktisadi sorgulanmış ve çözüm olarak piyasalara müdahalelerin sorun oluşturduğu, Keynesyen politikalara son verilmesiyle piyasa önderliğinde kalkınmanın kendiliğinden gerçekleşeceği savunulmuştur. Washington Uzlaşısı'nı Post Washington Uzlaşısı takip etmiş ve azgelişmiş ülkelerin kalkınma sorunlarına çözümler aranmıştır. Önerilen bu politikaların da çözümden uzak olduğu gözlenmiştir. Egemen yazında, kalkınma ve yoksulluk sorunlarına yönelik sürekli çözümler üretildiği ancak modernist anlayışlardan da vazgeçilmediği görülmektedir.

1980'lerden sonra kalkınma yazınında iki ana düşünce pratiğinin geliştiği söylenebilir. Bir taraftan piyasalar sorunsuz tek alternatif olarak ilan edilirken, diğer taraftan post yapısalçılık ve postmodern analizler sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi iktisat, kalkınma ve yoksulluk söylemlerine ilişkin kabullerin evrenselliğini sorgular. Kalkınma ve yoksulluk söyleminde, diğer modern söylemsel araçlarda olduğu gibi, konu ele alınmadan önce konunun tarafları belirlenir. Modernitenin sosyal bilimlerdeki mantığı budur. Öncelikle üstün olan seçilir, yetkiler ve yetkililer belirlenir ve sonrasında nesnel tarafsız olma iddiasıyla çözüm yolları bulunur. Kalkınma ve yoksulluk söylemi de bu mantık çerçevesinde ilerlemiştir. İktisat ve kalkınma iktisadi evrensel çözümler ortaya koyduğunu ileri sürer. Dolayısıyla moderniteden ve modernist bakış açılarından etkilenirler. Kalkınma ve modernleşme gibi kavramlar iktidarını meşrulaştırmak isteyenlerin kullandıkları araçlardır.

Sosyal bilimlerde, 1980'li yıllardan sonra önem kazanan postmodern bakışlar; farklılıklara önem verir, evrensel olduğunu ileri süren meta anlatıların farklı görüşleri baskı altına almasını ve ötekileştirmesini eleştirir ve söylem olarak üretilen baskıcı yapıların iktidarını sonlandırmayı hedefler. Postmodern görüşler evrensel olma iddiasında değildirler ve insanların doğal ya da yerel farklılıklarının önemsizleştirilmesine karşı çıkarlar. Bu yaklaşımlarda söylem, meta anlatılar, iktidar, temsil rejimleri ve ikili kelime grupları gibi modernite de sorgulanmayan alanlara yönelik eleştiriler yapılır. Postmodern görüşler söylem analizi yardımıyla kalkınma ve yoksulluk yazınına birer söylem olarak değerlendirir.

Postmodern bakış açıları, kalkınma ve yoksulluk söylemlerinin bilinçli birer kurgunun ürünü olduğu belirtilir. Yoksulluğa yönelik kurguda yoksulluğun keşfi, DB'nin 1948 yılında belirli bir gelir düzeyini yoksulluk ölçütü olarak kullanmasıyla başlar. Bu tarihten sonra önemli bir nüfus yoksul hale getirilmiş ve zengin ülkelerin dünya refahı için az gelişmiş ülkelere yardım etmesine karar verilmiştir. Yoksulluğun keşfinden sonra, ABD'nin dünya ekonomisindeki egemenliği kalıcı bir karakter kazanmıştır. Yoksullukla mücadele adına yerel topluluklar dünya ekonomisine ve piyasa mekanizmasına dahil edilmiş, yoksullukla mücadelenin aktörleri ve iktidar yapılarının şekillendirilmesiyle birlikte evrensel, gelir temelli ve kültüre önem vermeyen bir yapı oluşturulmuştur. Yoksulluğun sadece iktisadi verilerle açıklanması, yoksulluğun tarihsel, kültürel ve siyasal boyutlarının ihmali anlamına gelir. Yoksulluk ölçütleri teknik olarak tanımlandığından, yoksulluğu etkileyen politik süreçler unutulur.

Postmodern bakışlar yoksulluğu konu edinen egemen modernist yazının dayanak noktalarını oluşturan, kıtlık, sınırsız istekler, sınırlı kaynaklar, ihtiyaçlar vb. kavramların kalkınma söyleminde geliştirilen bilinçli birer kurgunun araçları olduğunu vurgular. Kıtlık, sınırsız istekler ve sınırlı kaynaklar arasındaki denge sağlanamadığında ortaya çıkar. Fakat kalkınma, yoksulluk ve kıtlık gibi kavramlar postmodern bir mercekle deşifre edildiğinde bu sorunların tanımlanmasında ve bu sorunlarla mücadelede önemli farklılıklar ortaya çıkar. İleride de görüleceği gibi, Lakshman Yapa, kalkınma tarihinin toplumsal olarak inşa edilmiş bir kıtlık tarihini içerdiğini vurgular. Kalkınma söylemi, kıtlığın toplumsal kökenlerini gizlediği ölçüde, yoksulluğun ortaya çıkışında etkilidir.

Yoksulluk tanımlamaları üzerinde ortaya çıkan belirsizlik, yoksulluk söyleminin keyfiliğinin ya da öznelliğinin göstergesidir. Postmodern bakışlar, yerel kültürlerdeki yoksulluk algılarını önemser. Örneğin, geleneksel bir toplulukta yoksul olmak belki de o topluluk için başka

zenginliklerin göstergesidir. Kalkınma ve yoksulluk söylemi, geleneksel toplumlarda maddi zenginlik yarışını hızlandırmış ve ahlaki değerlere zarar vermiştir. Ancak bu topluluklarda keyifli yoksulluk, yalınlık ve tutumluluk gibi ahlaki değerler içeren değerler de vardır.

Bu çalışmada postmodern bir bakış açısıyla yoksulluğun nasıl ele alındığı incelenecek ve bu bakış açıları sonrasında ortaya çıkan eleştiri ve farklılaşmalara yer verilecektir. Çalışma bu giriş bölümü de dahil beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde teorik arka plana yer verilecektir. Bu bölümde postmodern yoksulluk eleştirileri, çıkarımları ve çözüm önerileri için gerekli teorik alt yapı tartışılacaktır. Bu nedenle postmodernitenin temel kuramsal kavramları, kalkınma iktisadının kısa bir eleştirisi ve yoksulluk için oldukça önemli olan kıtlık, ihtiyaçlar ve kaynaklar kavramları postmodern bakış açılarıyla incelenecektir. Postmodernitenin eleştirel yönlerinin yoksulluğa yansımalarının yer aldığı üçüncü bölümde, postmodern bir yoksulluk algısının eleştirel yönlerine değinilerek yoksulluğa farklı açılardan bakmanın mümkün olduğu değerlendirilecektir. Postmodern bir bakışla yoksulluğun nasıl ele alınacağı genelde bir üst anlatı oluşturan kalkınma ve yoksulluk söylemine yönelik eleştirileri içerir. Bu bölümde bu eleştirilere ve bu eleştirilerden uzak bir yoksulluk algısı üzerinde durulacaktır. Dördüncü bölümde, postmodern yoksulluk çözümlerinin neleri içerebileceği incelenecektir. Postmodern yaklaşımlar öncelikle eleştirdikleri noktalardan uzaklaşarak farklı, yerel ve aynı anda var olabilen çözümlere odaklanırlar. Bu nedenle evrensel çözüm önerileri üzerinde durulmaz. Kalkınma söyleminin kurgusunun temel taşı olan varsayımları hatalı ve bilinçli seçimlerce üretilmiş ve böylece yoksulluk apolitik özellikler kazanmıştır. Postmodern çözümler için kalkınma söyleminin reddedilmesi, yerel toplulukların kalkınma söylemine karşı gösterdikleri direnç ve alternatif bir kalkınma yerine kalkınmaya alternatifler tartışılacaktır.

2. Teorik Arka Plan

Postmodern bakışların yoksulluk yazınına yönelttikleri eleştirilerin anlaşılabilmesi için bu eleştirilerin gelişim süreci, karşı oldukları felsefi söylem ve bunların iktisat, kalkınma ve yoksulluk üzerindeki yansımaları bilinmelidir. Bu amaçla bu alt bölümde moderniteden post moderniteye nasıl geçildiği ve postmodern görüşlerin moderniteye yönelttikleri eleştirilere konu dahilinde kısaca değinilecektir. Kalkınma iktisadının neden başarısız olduğu postmodern bir bakışla ele alındıktan sonra yoksulluk yazınına üzerine temellendiği kıtlık, ihtiyaçlar ve kaynaklar kavramlarının postmodern bir bakışla nasıl farklı okunabileceği gösterilecektir.

2.1. Moderniteden Postmoderniteye

Dünya siyasi, iktisadi ve kültürel dönüşümünde önemli bir yere sahip olan modernite, 16. yüzyılda batıda ortaya çıkmış, 19. yüzyılda uygulama alanı bulmuş ve özellikle sosyal bilimlerde geliştirilen teorilerde önemli belirleyicilik kazanmıştır. Modernitenin toplumsal olaylara cevap veren, kurgulayan ve kuşatan bir karaktere sahip olduğu fikri uygulamaya dönüşmesinde etkilidir. Batılı ülkeler modernitenin de yardımıyla toplumsal, siyasal, kültürel ve iktisadi alanlarda egemenlik kazanarak söz sahibi olmuşlardır. Kalkınma yazınında geliştirilen teoriler, moderniteden ve modernist bakış açılarından etkilenmiştir. Ancak zamanla modernitenin vaat ettiği dönüşümler gerçekleşmemiş ve batılı ülkeler lehine eşitsiz bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır (Karakas, 2006: 2). İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınma, farklı yollarla da olsa kapitalist ve sosyalist toplumlarda ulaşılması gereken bir hedeftir. Her iki modelde de milli

gelirin büyüme hedefi ortaktır ve bu hedef iktisadi başarının yanı sıra ideolojik başarının kriteridir. 1980'lerin sonlarında kalkınma hayal kırıklığı yaratırken, bir ülkenin seçtiği paradigmanın önemli kalmamıştır. Bu süreçte artan büyüme vurgusu başarılı olamamış, “insanlar büyümeye kurban edilmiş” ve doğaya önemli zararlar verilmiştir. Kalkınma projeleri, yerel toplulukların katılımı olmaksızın uzmanlar tarafından tasarlanmış ve sonuç olarak kalkınmanın “iyi” ya da “kötü” örnekleri benzer olumsuz sonuçlar doğurmuştur (Yapa vd., 1995: 106). Bu olumsuzluklarının önemli bir nedeni moderniteye olan bağlılıktır.

1980'li yıllarda sosyal bilimlerde postmodern eleştirilerin önem kazanmasıyla moderniteye önemli eleştiriler yöneltilmiştir. Postmodern anlayışlar unutulmuş ve değersizleştirilmiş farklılıkların ön plana çıkarılmasını hedefler, var olan bütün “-izm”lerin sosyal bir mühendisliğe yöneldiğini ve bu nedenle reddedilmesi gerektiğini savunur, farklılıklara vurgu yapar, evrensel olma iddiasıyla meta anlatıların diğer görüşleri nasıl baskı altına aldığını ve ötekileştirdiğini deşifre eder ve söylem olarak üretildiğini iddia ettiği bu baskıcı yapının iktidarını sonlandırmayı hedefler (Kaçanoğlu, 2020a: 116).

Meta anlatılar, kendi konumlarını güvence altına almak ve geleceği kendi çıkarları doğrultusunda belirlemek amacıyla her şeyi açıklamak için dillendirilmiş kurmaca öyküler olarak tanımlanabilir. Meta anlatılara yöneltilen en önemli eleştiri kendileri dışındaki tüm dünya görüşlerini, toplum tasarımlarını, her türden yerel anlatıyı dışlayarak göz ardı etmeleridir (Kaçanoğlu, 2020b: 99). Postmodernite, tüm kapsayıcı dünya görüşlerini (politik, dini veya sosyal) tüm sorulara önceden belirlenmiş cevaplar sağlayan, meta anlatılar olduğu için reddeder. Postmodern bakışlarda alternatif bir varsayımlar dizisi oluşturmanın imkansız olduğu vurgulanır, evrensel önermeler oluşturmak yerine susturulmuş yerel sesler üzerinde durulur ve insanların doğal farklılıklarının, “öteki” olarak kodlanması eleştirilir.

Postmodernite, yapısalılık sonrası eleştirileri içeren postyapısal bakışlardan etkilenmiştir. Postyapısalcular, metinlerde anlamların nasıl oluşturulduğunu sorgularlar. Postyapısal düşünce gösterge bilimine dayanır. Saussure ve Peirce'in bir göstergenin üç bölümden oluştuğunu savunurlar. Bunlar bir kelime (a *word*, gösteren/*signifier*), bir kavram (a *concept*, belirtilen/a *signified*) ve bir nesne (*object*, bir referans/a *referent*). Her bir kelime/nesne ikilisi farklı aracı kavramlarla ifade edilebilir. Dolayısıyla nesnelere benzersiz ve tek bir anlamı yoktur. Bir nesne tartışılırken, aracı kavramlardan sadece biri veya birkaçı kullanılır. Modern bilim modelinde, söylemin gerçek anlamı yansıtması beklendiğinden, kelimelerin nesnelere dünyasında zaten mevcut bir anlamı yansıttığı varsayılır. Postyapısalculara göre, şeylerin kelimelerce içerilen içsel anlamları yoktur. Şeyler, onları anlamamızı sağlayan kavramlar ya da göstergeler tarafından inşa edilir. Akademide özne ve nesne söylem tarafından oluşturulduğundan araştırmacı çözmeye çalıştığı problemin dışında ve tarafsız değildir. Sosyal bilimlerde tartışılan sorunların nedenleri söylemsel olarak üretildiğinden tutarlılık ve süreklilik içermezler. Bu sorunlar, nedenleri ve çözümleri söylemsel olarak inşa edilen belirli tercihlerin ürünüdür. Böylece bir sorun karşısında baştan yapılan seçimlerle, sorunun çözüm yöntemleri, çözüme yetkili kişileri ve iktidarın sahibi belirlenir (Yapa, 2002: 34-35; Ziai, 2009: 195). Postyapısal argümanın başlangıç noktası, sosyal bilimin önceden verili bir dünyayı basitçe yansıtamayacağı, çünkü dünyanın bilimin tanımladığı şey tarafından inşa edildiğidir (Yapa, 2002: 44). Dolayısıyla nesnel, evrensel ve gerçeklik iddiasında olan teoriler, modernist görüşlerin savunduğunun aksine bilinçli tercihlerin ürünüdür.

Postmodern anlayışlar söylem analizi ile “yapısal öneme sahip olma”, “kimlik inşası” ve “fark” kavramları üzerine odaklanır. Hakim anlamlar çoğunlukla kendisi ve hakim gerçekliği tanımlayan “ötekiyle” karşılaştırma yoluyla oluşturulur. Söylem, bir konuyla ilgili belirli bir bilgi türünü konuşmak için (temsil etmek için) kullanılan bir grup ifadedir. Söylem, bir konunun belirli bir yolla inşa edilmesini sağlar, konunun inşa edilebileceği diğer yolları sınırlar ve farklı kurumsal düzenlemelerde birçok kişi tarafından üretilebilir. Söylem aracılığıyla gerçekleri açıklamak için yapılan tercihler neyin doğru olduğuna karar verme sürecine müdahale eder. Sosyal bilimlerde, kalkınma ve yoksulluk kavramları da dahil olmak üzere tüm kavramlar birer “temsil rejimi” içinde var olur. Kalkınma ve modernleşme gibi kavramlar iktidarın oluşum sürecinde etkilidir. Teorik öncül, kavramların, iktidarı inşa etmesidir. Söylemin dünyayı yaratması ve kurması öncülünün varlığında az gelişmişlik yapısal değil söylemseldir (Kaçanoğlu, 2020a: 119). Sosyal bilimlerde sorunların nedenleri araştırılırken başlangıçtaki paradigma seçimi söylemsel bir tercihi yansıtır. Neoklasik iktisat, bireysel davranışı, rasyonel kişisel çıkarı, piyasaları, geliri ve üretkenliği vurgular. Marksistler toplumsal yapı ve sınıf sömürsüne dikkat çeker. Bu teorilerden birinin seçimi, konuya yönelik araştırma tasarımlarını, değişkenleri ve problemlerin teşhisini etkiler. Yapa’nın belirttiği gibi “Sosyal bilimlerde nedensel failler teorik olarak seçilir, söylemsel olarak inşa edilir ve sosyal olarak onaylanır” (Yapa, 1996: 719).

Foucault için söylemler, insanları ayrıştırarak insanlar arası ilişkileri şekillendiren iktidar biçimleridir. Foucault’ya göre “bilgi önemli ölçüde iktidar ile iç içe geçmiştir”, “hakikat her zaman toplumsal bir kurgudur” ve “iktidar üretici olabileceği gibi yasaklayıcıdır”. Tarihsel süreç içerisinde birbiriyle bağlantılı olmayan farklı bilgi kümeleri ortaya çıktığı için, insanı ve toplumu açıklayan tek bir bilgi kümesinden bahsetmek mümkün değildir. Farklı bilgi kümelerinin varlığında, bu kümeler arasında egemen olmaya çalışanın görevi iktidarını meşrulaştırmaktadır. Fakat egemen hale gelen bilgi kümesinin iktidarı tartışmalıdır. Foucault’ya göre bu iktidara, gerçekliğin diğer açıklamalarını sunan alternatif söylemlerle meydan okunabilir. Söylem, egemen anlamların tartışıldığı ve iktidar ilişkilerinin belirlendiği alandır (Kaçanoğlu, 2020a: 118). Söylemin iktidar yapıcı dinamiğinin vurgulanması, kalkınma söylemi ve yoksulluk söylemi kavramlarının arka planının anlaşılmasını kolaylaştırır.

2.2. Kalkınma İktisadının Başarısızlığı

Yoksulluk ve yoksullukla mücadele kavramlarının deşifre edebilmek için kalkınma söyleminin az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk politikaları üzerindeki etkilerinin tartışılması gerekir (Escobar, 1995: 22). Öncelikle kalkınma söyleminin tanımsal yapısını ele alalım. Yoksulluk, insanların yiyecek, su, barınma, giyim, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları durumlarda ortaya çıkar. Az gelişmişlik kavramı, yoksul bir ulusun özelliklerini tanımlamak için düşük kişi başına gelir, yavaş büyüme hızı, düşük yaşam ve tüketim seviyeleri ve zayıf altyapıyı vb. ifade eder. Kalkınma kavramı, mal ve hizmetlerin tüketimini ve üretimini genişleterek, bir başka ifadeyle büyümeyi hızlandırarak yaşam standartlarını iyileştirilmeye yönelik tüm çabaları ifade eder. Kalkınma kavramı, bu süreci tasarlayan, destekleyen ve uygulayan tüm kurumları, değerleri ve iktisat teorilerini de kapsar. Bu tanımlara göre, az gelişmiş ülkelerin yoksul olmalarının önemli bir nedeni, üretim güçlerinin zayıf olmasıdır. Dolayısıyla, yoksulluğun çözümü için üretim güçlerinin iyileştirilmesi ve niceliksel olarak genişletilmesi gereklidir (Yapa vd., 1995: 105-106).

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

Kalkınma söyleminde, kalkınma politikalarını uygulayan ülkelerin er ya da geç zenginleşecekleri ve kalkınacakları savunulur. Zengin ülkelerin deneyimleri kalkınmayı sağlayacak finansal ve teknolojik kapasiteye sahip olduklarını gösterdiğinden, bu arzu edilir ve kaçınılmazdır. Kalkınmanın bir halden başka bir hale geçişi kapsadığı bu kabulden sonra 1950'lerin sonu ve 1960'ların başında modernleşme ve büyümenin aşamaları teorileri benimsenmiş ve bu durum ilerici, düzenli ve istikrarlı bir karakter kazanmıştır. Kalkınma politikaları ve programları yardımıyla geleneksel toplumların “modernleştirilmesi” hedeflenir. Modernleşme, “doğru” değerlerin benimsenmesi olarak kabul edilir ve genellikle kültürlü batı toplumları idealinde somutlaşır. Sanayileşme ve kentleşme modernleşmenin olmazsa olmazı olduğu için büyük bir kısmı yurtdışından karşılanacak olan sermaye zorunludur. Kalkınma söylemi, etki alanındaki nesnelere tarafından değil etki alanındaki nesnelere oluşturularak ve belirli şekillerde düzenleyerek gelişmiştir. Kalkınma yazınında kurumlar, sosyoekonomik süreçler, bilgi biçimleri, teknolojik faktörler vb. arasındaki ilişkiler, nesnelere, kavramların, teorilerin ve stratejilerin söyleme dahil edildiği koşulları belirler. Böylece bu ilişkiler sistemi, oyunun kurallarını belirleyen söylemsel bir pratik kazanır. Kalkınma söyleminde, kalkınma politikaları adına kimin, hangi bakış açısıyla, hangi yetkiyle ve hangi uzmanlık ölçütlerine göre konuşabileceği belirlenir. Ayrıca sorunların, teorilerin veya nesnenin ortaya çıkması, adlandırılması, analiz edilmesi ve bir politika veya plana dönüştürülmesi için uyulması gereken kurallar belirtilir. Kalkınma söylemi, az gelişmişliğin temel sorunlarını çözememekle birlikte, politik ve teknik olarak yönetilebilir bir az gelişmişlik türü ortaya çıkarmıştır (Escobar, 1995: 30-47).

1980'li yıllarda az gelişmiş ülkelerin uyguladıkları kalkınma politikaları, beklenen refah artışlarını gerçekleştirilememiştir. Kalkınma politikaları az gelişmiş ülkelerde yıkıcı sonuçlar doğurmuş, eşitsizlikler artmış ve çevreye önemli zararlar verilmiştir. Dolayısıyla 1980'lerde birlikte kalkınma rüyasına olan inanç ortadan kaybolmuş ve her ülkenin zengin ülkeler gibi kalkınabileceği umudu inandırıcılığını yitirmiştir (Rist, 2008: 226). Kalkınma politikalarının başarısızlığını gösteren kanıtlar farkındalığı arttırmış ve kalkınmaya yönelik büyük bir hayal kırıklığı ortaya çıkarmıştır (Yapa vd., 1995: 108). Kalkınma iktisadının çıkmaza girdiği ileri sürülmüş ve piyasaları öngören politikalar tek alternatif olarak ele alınmıştır.

Postmodern görüşler sosyal bilimlerin birçok alanında olduğu gibi kalkınma yazınına da etkilemiştir. Kalkınma yazınında postmodern görüşlerin ifadesi olan postkalkınma yaklaşımları, kalkınma yazınında postmodern bakışları içeren eleştiriler yapar. Özellikle kalkınmaya ve yoksulluğa yönelik yaklaşımların postmodern yorumları postkalkınma yaklaşımlarıyla yakından bağlantılıdır.

Postkalkınmacılar ideoloji haline dönüşmüş dayatmacı kalkınma teorilerine karşı çıkararak “alternatif kalkınma” önerileri yerine bir bütün olarak “kalkınmaya alternatifler”e vurgu yaparlar. Bu söylem, kalkınmanın sözde ideolojik, tekil ve evrensel yönlerinin terk edilmesini içerir. Kalkınma projesi modern kalkınma çerçevesinde kavramsallaştırıldığı için bu haliyle sürdürülebilir değildir. Postkalkınmacılar kalkınmayı, hitap ettiği nesneyi düzenleyen ve oluşturan bir söylem olarak ele alırlar. Bu nedenle, kalkınma yazınında kalkınma teorilerinin ve uygulamalarının neden başarısız olduğuna dair açıklamalar sunarlar (Nustad, 2001: 479-480). Kalkınma söyleminde kullanılan kavramların, söylem analizi yapılır ve böylece bu söylemi kurgulayan batılı ülkelerin iktidarı nasıl ele geçirdikleri ortaya konur. Postkalkınma yaklaşımı,

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

kalkınma projesini eşitsiz bir söylemin şekillendirdiğine dikkat çeker ve kalkınma söylemi yoluyla yoksul ve muhtaç bir üçüncü dünyanın nasıl inşa edildiğini inceler. Postkalkınma yaklaşımlarında “alternatif kalkınma” yerine “kalkınmaya alternatifler” arayışı, “bir bütün olarak kalkınma projesinin terk edilmesi” ve “yerel kalkınmanın önemi” vurgulanır. Bu nedenle, postkalkınma yaklaşımının tanımı, yerel kültüre ve bilgiye olan ilgi, yerleşik bilimsel söylemlere karşı kritik bir duruş ve yerelleştirilmiş, çoğulcu taban hareketlerinin savunulması ve geliştirilmesini içerir (Ziai, 2015: 834; Escobar, 1995).

2.3. Kıtık, İhtiyaçlar ve Kaynaklar

Yoksulluğu konu edinen anaakım/modernist yaklaşımlar için kıtlık, ihtiyaçlar ve kaynaklar gibi kavramlar, önemli teorik araçlardır. Fakat bu kavramlar postmodern anlayışlarla deşifre edildiğinde, yoksulluk değerlendirmelerinde, tanımlamalarında ve çözümlemelerinde önemli farklılıklar ortaya çıkar.

İktisat biliminin teorik kurgusunun temel taşı ve önemli bir dayanağı toplumsal hayatın genel geçer bir varsayımı olarak kabul edilen kıtlık önermesidir. İktisadın kurallarının evrensel olduğu varsayımı kıtlık varsayımından teorik destek bulur (Esteva, 2010: 15). Postmodern bir bakış açısıyla kıtlık, kalkınma söyleminin ortaya çıkışıyla şekillenen söylemsel bir araçtır. Kalkınma söyleminin gelişmesiyle birlikte toplumlar daha fazla üretim ve büyüme arayışı içinde doğaya yönelmişlerdir. Kıtlık incelenirken, bir ülkede ortaya çıkan özel kıtlık ve genel kıtlık durumları farklı anlamlara gelir. Yapa, bir toplumda kıtlığın ortaya çıkmasını yoksulların sorunlarını çözmeye yönelik genel bir durumdan ziyade, belirli sosyal gruplara özgü özel bir durum olarak ele alır. Çünkü yoksulluk, toplumun tamamında yaşanmaz, belirli sosyal gruplar tarafından deneyimlenir ve özel bir durumdur. Genel kıtlık kavramı, modern zamanların tüketim kültürünün ürünü olmasına rağmen doğanın ve toplumun değişmeyen bir gerçekliği olarak kabul edilir. Böylece sınırlı kaynakların bir doğa durumu olduğu ve sınırsız isteklerin insan doğasının bir parçası olduğu vurgusuyla kıtlık kabulünün diğer yönleri gizlenir (Yapa, 1996: 713-714).

Kalkınma söyleminde, doğanın tüm ürünlerinin meta üretiminde kullanılmak üzere hammaddeler olarak piyasa ekonomisine uygun hale getirilmesi, kıtlığı ve yeni yoksulluk biçimlerini ortaya çıkarmıştır (Shiva, 2010: 239-240). İnsanların yaşamları piyasa sistemi içinde kaynakları elde etmeye ve harcamaya bağlı olduğundan, maddi kaynakların yetersizliği iktisadi faaliyetleri hesaplanabilir hale getirir. Kapitalizmin öngördüğü piyasa yapısında tüketim yetersizlikle başlar ve yoksunlukla son bulur. Piyasaların sunduğu “göz kamaştırıcı ürün yelpazesi”, insanların ulaşabileceği ancak hiçbir zaman kavrayamayacakları bir yerdedir. Tüketicilerin özgür seçim sürecinde bile, bir şeyin her satın alınması başka bir şeyden vazgeçmek anlamına geldiğinden, her kazanç aynı zamanda bir yoksunluktur (Sahlins, 1998: 6).

Yoksulluk sorununun maddi koşulları, onu açıklamak için kurulan söylemlerden bağımsız değildir. Kalkınma söyleminde kalkınma politikalarının nasıl kıtlığa neden olduğu gizlenir ve bu söylemin oluşturduğu kıtlık durumu yoksulluk kurgusunun ortaya çıkışında etkilidir (Yapa, 2002: 33). Yapa'nın argümanlarında yoksulluk, karşılıklı etkileşim halindeki teknik, sosyal, politik, kültürel, ekolojik ve akademik ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıkan bir kıtlık biçimidir. Yoksulluğun kaynağı, söylemsel materyalist bir oluşum içinde hareket eden çoklu güçlerdir ve

kalkınma tarihi, toplumsal olarak inşa edilmiş bir kıtlık tarihini içerir (Yapa vd., 1995: 105). Açlık ve yetersiz beslenme gibi olumsuz durumlar maddi olarak ifade edilse de “yoksulluk” fikirlerin, maddenin, söylemin ve iktidarın iç içe geçtiği söylemsel materyalist bir oluşum içinde var olur. Yoksulluğun gelir eksikliğinden kaynaklandığını savunmak, bazı hanelerin temel maddi ihtiyaçları karşılamada yaşadıkları zorlukları dikkate almak ve akademik olarak sosyalleşmek için bir seçenektir. Fakat bu şekilde kalkınma söyleminde kıtlığın toplumsal kökenleri gizlenir ve bu söylemin yoksulluğun ortaya çıkışındaki etkileri unutturulur (Yapa, 1996: 707; 2002: 36).

Yapa vd., toplumsal olarak inşa edilen kıtlık için az gelişmiş ülkelerde 1970’li yıllarda gıda sektöründe hibrit tohumların kullanımının arttırılmasını gerektiren tarımsal modernizasyon sürecini örnek gösterir. Az gelişmiş ülkelerde, çiftçiler geleneksel yöntemler kullanarak her yıl hasattan en iyi tohumları bir sonraki ekim mevsimi için saklardı. Fakat tarımsal modernizasyon sürecinde kullanılan hibrit tohumların her ekim döneminde ticari tohum yetiştiricilerinden satın alınmaları gerekir. Ayrıca bu tohumların kullanımı gübre, böcek ilacı ve sulama alanlarında pahalı girdilere duyulan ihtiyacı artırır (Yapa vd., 1995: 111). Tarım toplumlarında yaşanan bilimsel ve endüstriyel devrimden sonra, endüstriyel olarak üretilen tohum ve gübreler, doğanın tohumları ve bereketinin ikamesi olarak görülmüş ve böylece toprak verimliliği ve bitki yaşamı yenilenemez bir kaynak haline getirilmiştir. Doğanın kaynak haline getirilmesiyle tohumlar şirket karı için tasarlanan ve sahip olunacak bir “genetik kaynağa” dönüştürülmüştür. Yeni tohumların geliştirilmesi bir dizi yeni girdi gerektirmiş, sulama ve krediye ulaşabilen çiftçiler yüksek verimli tohumlara sahip olabilmıştır. Böylece sınıflar ve bölgeler arası eşit olmayan kazançlar ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak kalkınma projeleri verimlilik artışlarına neden olmanın yanı sıra önemli kıtlıklar ortaya çıkarmıştır (Yapa, 1996: 719; 1998: 105; 2002: 40-41).

Postmodern anlayışlar, “ihtiyaç” kavramının kıtlık kavramına benzer şekilde icat edilen (dönüştürülen) bir kavram olduğunu vurgular. Örneğin kalkınma politikaları, yönlendirilen ve alışkanlığa neden olan ihtiyaçlar ortaya çıkarır (Rahnema, 2010a: 129). Illich, batı toplumları tarihsel olarak kalkınma, ilerleme ve büyüme kavramlarını kullanarak ihtiyaç kavramını keşfettiklerini ve daha sonra ihtiyaçların karşılanması için gerekli kuralları belirlediklerini belirtir. Kalkınma söyleminde önemli hale getirilen ihtiyaçlar, yeryüzünün talan edilmesini meşrulaştırmış ve toplumsal yapının gözeneklerine kadar sızmıştır. Neticede iktisadi bir noksanlık olan ihtiyaçlar kalkınma söyleminde biçim değiştirerek sistemin gerekliliklerine dönüşmüştür (Illich, 2010).

Yoksulluğun önlenmesi için gerekli olduğu ileri sürülen ihtiyaçlar uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenir. Uluslararası kuruluşlar karar verici konumda oldukları için ihtiyaç söyleminin sömürgeci yapısını az gelişmiş ülkelere kolaylıkla aktarırlar. Bu kuruluşların üçüncü dünya ülkeleri için belirlediği ihtiyaçlar politik özellikler barındırır ve bu şekilde dışarıdan empoze edilen ihtiyaç söylemi bir iktidar yapısı oluşturur (Chakrabarti & Cullenberg, 2005: 7). Yoksullukla mücadele programlarında karar vericiler, kendileri için ihtiyaç olarak tanımladıkları şeylerin, az gelişmiş ülkelerde yardım etmeye çalıştıkları yoksul insanların ihtiyaçları olduğunu öne sürerler. Ancak kalkınma politikalarını tasarlayan uzmanlar tarafından belirlenen ihtiyaçlar, belirli bir ekonominin, belirli bir yoksulluk fikrinin ve belirli bir tüketici kategorisinin ihtiyaçlarına karşılık gelir. Gerçekte uzmanların kendi anlayışlarına göre belirledikleri ihtiyaçlar, yerel halkların gereksinim duyduğu ihtiyaçlar değildir. Kalkınma söyleminde yerel halkların

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

gerçek ihtiyaçları göz ardı edilir ve hatta yoksullar adına planlanan çözüm önerileri yoksullara yeni ihtiyaçlar dayatır. Kalkınma söylemi yoksullara yeni ihtiyaçlar yükledikçe, bu ihtiyaçların karşılanması daha da zorlaşır. Ayrıca yoksulların belirlenebilir ihtiyaçları olduğu gerçektir ancak bu ihtiyaçları karşılayabilecek bir iktisadi yapının her zaman oluşturulması mümkün değildir (Rahnema, 2010b: 181-186).

İktisat teorisinde kaynaklar, faktör girdileri, arazi, emek ve sermayeyi içerir ve bu kaynakların sınırlı olduğu varsayılır. Bu argümana göre dünyada sabit miktarda toprak, petrol, kömür, sermaye vb. vardır. Yapa, egemen yazında yoksullukla mücadelede “kaynaklar” kavramının konumunu eleştirir. Şöyle ki; bir kaynak "değerli bir şey" olarak tanımlanmış olsa da değer "şeyin" kendisinde bulunmaz. Değer, bir ilişkiler bağında bağlamsal olarak ortaya çıkar (Yapa, 1996: 714). Örneğin, belirli miktar tarım arazisinin önceden ölçülebilir bir “kaynak” değeri yoktur. Bu arazinin değeri toplumsal ilişkiler tarafından belirlenir ve toplumlar arasında farklılık gösterir. Bir hektarlık ekilebilir arazinin anlamı, arazi parselinin özelliklerinin yanı sıra kime ait olduğuna ve hangi teknolojinin kullanıldığından etkilenir. Toprağı sabit bir üretim faktörü olarak görmek ve diğer sayısız ilişkiyi göz ardı etmek yanıltıcıdır. Aynı durum sermaye stoku içinde geçerlidir. Her yıl belirli miktarda azotlu gübreye ihtiyaç duyan bir ülke, bu talebi karşılamak için teknik olarak uygulanabilir farklı seçeneklere sahiptir. Her yıl deniz aşırı ülkelerden gübre ithal edilebilir, ülkede fosil yakıtla dayalı bir gübre tesisi kurulabilir ya da hayvan, insan ve tarımsal atık kullanan çok sayıda yerel biyogaz tesisi kullanılabilir. Seçilen her yöntemin ne kadar (ve ne türde) sermayeye ihtiyaç duyacağı farklılık gösterecektir. Bu tercih yapılırken hakim tarımsal söylemin doğası ya da ithalat ve ihracat sektörlerinde kazanılmış menfaatlerin gücü gibi farklı koşullar etkili olur. Dolayısıyla “sınırlı sermaye” kavramı mevcut bir stoktan türetilemez. Sermayenin ne olduğu, ne kadar gerekli olduğu ve ne kadarının mevcut olduğu ilgili ülkedeki toplumsal ilişkiler içinde bağlamsal olarak belirlenir (Yapa vd., 1995: 114).

3. Yoksulluğa Eleştirel Bir Bakış, Postmodern Yoksulluk Çıkarımları

Postmodern bir bakışla yoksulluğun nasıl ele alınacağı genellikle meta-anlatı oluşturan kalkınma ve yoksulluk söylemine yönelik eleştirileri içerir. Bu bölümde bu eleştirilere ve bu eleştirilerden uzak bir yoksulluk algısının içeriği üzerinde durulacaktır. Postmodern bakışlar İkinci Dünya Savaşı sonrası geliştirilen yoksulluk yazınına bilinçli bir kurgu olduğunu savunur. Bu kurguda toplumların yaşamları sadece iktisadi terimlerle ifade edilmekte ve kültürel değerler göz ardı edilmektedir. Kalkınma ve yoksulluk söylemlerinde yoksulluğa sunulan çözümler ve bu konudaki görüşler, sorunun çözümünde faydası bulunmayan ve yoksulluğu somutlaştıran bir meta anlatının parçalarıdır. Yoksullukla mücadele eden politikalar bilinçli olarak zenginlerin çıkarlarına hizmet etmekte ve aradaki gelir farkının kapanmasını ve yoksulluğun son bulmasını imkansız kılarak zenginlerin zenginliğini arttırmaktadır.

3.1. Yoksulluk Bir Kurgudur

Postmodern bakış açıları, yoksulluk söyleminin bir kurgu sonucu ortaya çıktığını vurgular. Bu kurgu bilinçli olarak oluşturulmuş ve icat edenlerin çıkarlarına uygun ilerlemiştir. Kalkınma yazınında ele alınan belirli temaların popüleritesindeki artış ya da düşüş, kalkınma söylemindeki farklılaşmalardan etkilenir. Bu nedenle, yoksulluk kavramına ilişkin görüşler,

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

farklı kalkınma söylemlerinin evrimi ve gerilimi ile yakından ilişkilidir. Postmodern yaklaşımlarda yoksulluk, yoksulların içinde yaşadığı gerçekliklerden ziyade, kalkınma aktörlerinin bakış açısını yansıtan bir unsurdur (Misturelli & Heffernan, 2008: 681).

Sömürge ilişkilerinin egemen olduğu 1940'tan öncesi dönemde, yoksul yerlilerin Batılılar tarafından refaha ulaştırılacaklarına inanılmış ve yoksullukla mücadele sömürgeci ülkenin onayına bırakılmıştır. Yerli halkların kalkınma için gerekli bilim ve teknoloji birikimleri olmadığından, iktisadi olarak ilerlemesi mümkün değildir. Küresel bir yoksulluk sorununun olmadığı bu dönemde, yerel halklar olgunlaşmamış, cahil olarak görülürlerdi ve ilerde bir gün "beyaz adamın" himayesiyle daha yüksek refah düzeyine ulaşacaklardı. Bu dönemde Asya, Afrika ve Latin Amerika yerel topluluklar, yoksulluğu tutumluluk ve yeterlilik gibi kültürel değerleriyle tanımlamışlar ve kendi yoksullukla mücadele yöntemlerini geliştirmişlerdir. Bu topluluklarda, piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması, topluluk bağlarının koparılması ve insanların toprağa, suya ve diğer kaynaklara erişiminin engellenmesi sonucunda modern anlamda kitlesel yoksulluk ortaya çıkmıştır (Escobar, 1995: 22; Sachs, 1992: 161).

1940'lar ve 1950'lerde "yoksulluk" kişi başına düşen gelirin istatistiksel bir ölçümü olarak ele alınıyordu. 1948'deki ilk raporlarından birinde Dünya Bankası, küresel yoksulluk sorununu ülkelerin gayri safi milli hasılasıyla ilişkilendirdi. Kişi başına ortalama geliri 100 doların altında olan ülkeler tanım gereği yoksul ve az gelişmiş² olduğu kabul edildi. Zengin ülkelerin, başta ABD olmak üzere yoksul ülkelerin yaşam standartlarını yükseltmelerine yardımcı olma sorumluluğu dile getirildi. Böylece, tarihte ilk kez, tüm uluslar ve ülkeler başkaları ve kendileri tarafından, toplam gelirleri dünya ekonomisine hakim olanlarla karşılaştırıldığında önemsiz olduğu gerekçesiyle, yoksul olarak kabul edilmeye başladı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra az gelişmiş ülkelerin varlığı ve kitlesel yoksulluğun "keşfi" ile bu ülkelerde yoksulluğa karşı yürütülen savaş, ekonomi politiğin yeniden yapılanmasında ve ABD egemenliğinin tüm dünyaya yayılmasında önemli bir etkidir. Bu dönemde yoksulluk ve yoksullar toplumda müdahale gerektiren bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Dünya nüfusunun üçte ikisinin yoksul olarak tanımlanmasının ardından "yoksulluk" örgütlü bir kavram haline dönüşmüş, "yoksullar" yeni araştırma nesneleri haline getirilerek batıda yoksulluk koşullarını araştıran programlar, kurumlar ve iktidar merkezleri çoğalmıştır. Yoksulluk kurgusunda kullanılan temel yöntem, yaşam koşullarının ekonomiye indirgenmesi ve yerel toplulukların dünya ekonomisine zorla entegre edilmesidir. Yoksulların çıkarlarının nerede olduğuna karar verecek olanlar, bilgi ve iktidar üstünlüğüne sahip devletler, kurumlar, profesyoneller ve uzman yetkililer olarak belirlenmiştir. Bu keşiften önce, yoksulluğa yönelik geleneksel tepkiler genellikle çoğulcu, kültürel olarak yerleşik ve bütüncül algılara dayanıyordu; yeni eylem programları evrenselci, tek yönlü, gelir temelli ve tamamen kültürsüz bir yaklaşım içeriyordu. Yoksulluk sorununun çözümü, sadece uzmanların anlayabileceği teknik özellikler ve "tarafsız" ekonomik referanslar barındırıyordu. Modern ekonominin yoksulluğu önleyebileceği mitine daha fazla insan inandıkça, yoksulluğun "gönüllü" veya "ahlaki" biçimleri değersizleştirildi ve modern toplumların "açgözlülüğünü" ve "vurgunculuğunu" teşvik eden servet artışları, ahlaki yoksulluğun değerini büyük ölçüde önemsizleştirdi. Zenginleşme yarışı ekonomi için arzu

² Yoksulluk bu tarihten önce de söylem düzeyinde mevcuttur. Bu tarihte bazı ülkelerin az gelişmiş olduğu kurgusu oluşturulmuştur. Bu ülkelerin az gelişmişliğini en temel ölçütü ise gelirlerini belirli düzeylerden az olması yani yoksul olmalarıdır.

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

edilen bir hedef olmanın yanı sıra ahlaki olarak adil bir amaç haline getirildi (Rahnema, 2010b: 175-180; Escobar, 1995: 21-24, 39; Sachs, 1992: 162).

Postmodern görüşler, uluslararası örgütlerin ve kalkınma politikalarının ortaya çıkardığı tahakküm ilişkilerine vurgu yaparak yoksulluk söyleminin sömürgeci yapısını eleştirir. Küresel yoksulluk söylemi, yoksulluk kavramını teknik olarak tanımlayıp depolitize ettiği için sömürgeci doğasını gizler (Chakrabarti & Cullenberg, 2005: 7-8). Kalkınma söyleminde yoksulluk tartışılırken, az gelişmiş ülkelerin gelenekleri, değerleri, yaşam tarzları ve tarihsel birikimleri göz ardı edilmekte ve kendilerine özgün yaşam koşulları yoksulluk olarak etiketlenmektedir. Böylece sözde yoksulların kendi yaşam biçimlerini tanımlama ve kendi hayatlarını dönüştürebilme yetenekleri aşındırılır (Escobar, 1995: 39).

Kalkınma söylemindeki zengin-yoksul ayrımı, zengin olgusuna dayanmaktadır. Postmodern bakış açıları, zengin olan kişilerin varlığı için kıyaslanacak bir yoksulluğun varlığı gereklidir. Bir başka ifadeyle zengin olanın tanımlanabilmesi için yoksul olanın tanımlanması gereklidir. Yoksul tanımlandığında, karşıtı olan zengin tanımlanmış olur. Bu argümanı açarsak “zenginlikten bahsetmeden yoksulluk hakkında değerlendirme yapılamaz.” Rist, servete ya da zenginliğe karşı mücadele etmeksizin yoksulluğa karşı mücadele edip edemeyeceğimizi sorgular. Rist, “Servet yoksa yoksulluk yoktur” ifadesiyle bunu vurgular (Rist, 2008: 230). Zenginlikle karşıt bir unsur olarak yoksulluğun kendi başına ve bağımsız bir anlamı yoktur. Çünkü artan bolluk beklentisine teorik-pratik destek olarak yoksulluğun görevi, bunun gerçekleşmesini mümkün kılmaktır. Bu nedenle yoksulluğun müdahaleyle kontrol edilebileceği söylemi yanıltıcıdır (Procacci, 1991: 155). Yoksulları daha iyi bir konuma getiren kalkınma politikaları, zenginleri (yoksullara göre) daha da iyi duruma getirir ve aradaki farkın kapanması arzu edilen bir şey değildir. Dolayısıyla zengin-yoksul ayrımı belirli bir iktisadi yapının sonucu değil, aksine kalkınma söyleminin zorunluluğudur. Yoksulluk söyleminde, “dünyadaki üretken çalışmadan payına düşenden daha az çalışıp, dünya mallarından kendilerine düşenden daha fazlasını tüketen ve hayatlarını bir hizmetkarlar ordusu ve işçiler tarafından keyiflendirilen insanların hayatları idealize edilir”. Bu kurguda zenginlerin zenginliğini arttıran sisteme yeni giren insanların yoksulluğudur (Lummis, 2010: 48-50).

3.2. Yoksulluk Söylemi, Özne-Nesne İktidar ve Akademisyenler

Yoksulluk araştırmaları genellikle yoksulları ve içinde buldukları koşulları tanımlamayı amaçlar. Yapa, yoksulluk söylemini “yoksulluk sektörü” ve “ekonomizm” olarak adlandırdığı yaklaşımlarla açıklar. Kalkınma söylemi içinde, yoksulluk çalışmalarına yönelik en yaygın yaklaşım, bir “yoksulluk sektörü” tanımlayarak başlar. Araştırmacılar daha sonra bu sektörün ve yoksul insanların özelliklerini inceler ve yoksulluğun nedenleri araştırılır. Yoksulluk sektörü yaklaşımında, öncelikle yoksulluk profili oluşturulur. Bu profil, yoksulluk göstergeleri, yoksulluk sınırındaki gelir ve statü gibi değişkenlerden oluşur. Yoksulluk sorununun çözümü için yoksulların kimler olduğu, yoksulluğun ne boyutta olduğu, nerede yaşadıkları ve yoksulluğa neyin sebep olduğu tartışılır. Bunun nedeni, yoksullar üzerine yapılacak bir çalışmanın onların neden yoksul olduklarını ortaya çıkaracağı inancıdır (Yapa, 1998: 95-99). Yapa, yoksulluk sorununun çözümü için öncelikle yoksulluk sektörü söyleminin deşifre edilmesi ve bunun yerine daha uygun analitik araçların geliştirilmesi gerektiğinin altını çizer. Yoksulluğu anlamak için öncelikle sosyal bilimin sınırlarının, varsayımlarının ve dilinin aşılması gerekir. Yoksulların

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

yoksulluk sektöründe yaşadıkları kıtlık durumları, bu sektörün dışında ve toplum geneline yayılmış teknik, sosyal, ekolojik, kültürel, politik ve akademik ilişkiler ağı içinde üretilir (Yapa, 1996: 709; 2002: 36; Yapa vd., 1995: 109).³ Yapa, yoksulluk sektörü kavramının önemli eksiklikleri olduğunu belirtir. Şöyle ki:

- Yoksul insanlar incelenerek yoksulluğun nedenleri anlaşılabilir. Yoksulluk sorunu, yoksulluğun mevcut somutlaşmış temsilinden farklı bir yaklaşımla daha faydalı bir şekilde ele alınabilir.
- Yoksul olarak adlandırılan insanların özelliklerini açıklayabilecek, yoksulluk adı verilen tutarlı bir fenomenler bütünü yoktur. Yoksulluğun nedenleri, yoksulluk sektörü denen şeyin çok ötesine uzanan, topluma yayılmış bir üretim ilişkileri bağına gömülmüştür.
- Yoksulların yaşadığı maddi yoksulluklar, üretim ilişkilerinin her düğümünde toplumsal olarak inşa edilir.
- Yoksulluğun nedensel ilişkileri, kıtlığa neden olan söylemsel ve söylemsel olmayan ilişkiler ağı içinde mevcuttur.
- Yoksulluğa ilişkin mevcut akademik söylem, kıtlığın oluşturulmasına katkıda bulunur ve kıtlığın toplumsal kökenlerini gizler (Yapa, 1998: 95; 1996: 721).

Kalkınma söyleminde ve yoksulluk sektöründe, yoksulluk iktisadi bir sorun olarak temsil edilir. İnsanlar yoksuldur çünkü temel bir mal sepetine ulaşabilecek gelirleri yoktur. Akademik alanda yoksulluk söylemi, tanımlayıcı özelliği Yapa'nın "ekonomizm" olarak tanımladığı ve piyasalardan oluşan belirli bir teorik alanda inşa edilmiştir. Ekonomizm, yoksul insanların piyasa ekonomisine katılmalarının önünde engellerin varlığı nedeniyle az gelişmiş ülkelerin kalkınmaya ihtiyacı olduğunu vurgular, yoksulluğu maddi özellikleriyle temsil eder ve yoksulluğu, artan yatırım, daha fazla iş ve daha yüksek gelir yoluyla üstesinden gelinebilecek iktisadi bir sorun olarak ele alır. Ekonomizmin altında yatan varsayım, yoksulluğun serbest piyasa koşullarında ortadan kaldırılabiliridir. Ancak bu yaklaşım, "hayal gücümüzü daralttığı", "zekamızı körelttiği" ve "yoksulların durumlarındaki değişikliklerin düşünebileceği çeşitli yolları ortadan kaldırdığı" için hatalıdır. Yoksullukla mücadelede kalkınma söyleminin ortaya çıkardığı ekonomizmden vazgeçilmeli, yoksulların ihtiyaçlarına bağlamsal ve yerel bir şekilde bakılmalıdır (Yapa, 2002: 40; 1998: 100; 1996: 718; Yapa vd., 1995: 109).

Kalkınma ve yoksulluk söyleminde ortaya çıkan gelişmiş/az gelişmiş, merkez/çevre, modern/geleneksel gibi ikili çiftlerinde ilk kavram ayrıcalıklı olan ve kalkınma söyleminin teleolojik amacıdır. Dolayısıyla "az gelişmiş" kavramının tek başına olumlu bir anlamı yoktur. Bu kavram sadece daha fazla geliştirilecek olan bir durum varsa anlam kazanır. Bu açıklama

³ Teknik üretim ilişkileri, üretimde kullanılan hammaddeleri, kaynakları, emeği ve teknolojiyi içeren üretim güçleridir. Toplumsal üretim ilişkileri, üretim araçlarının mülkiyetini, üretim araçlarının kullanılma biçimini ve toplumsal dağıtım kurallarını ifade eder. Üretimde girdi olarak kullanılan hammaddeler, enerji ve biyofiziksel çevre ile sayısız etkileşimi harekete geçiren atık malzemeleri, kimyasalları ve ısıyı tutmak için gerekli depolar ekolojik üretim ilişkileridir. Kültürel üretim ilişkileri ifadesi, ekonomi ve kültür arasındaki karşılıklı etkileşimlere, özellikle üretimin ortak anlamlar, inançlar, değerler ve sembollerde somutlaşan sosyal grupların "yaşam biçimleri" ile etkileşimini ifade eder. Siyasi üretim ilişkileri, iktisadi faaliyetin örgütlenmesinde devlet ve toplum arasındaki etkileşimleri içerir. Devlet, çeşitli alanlardaki faaliyetleri aracılığıyla piyasa ekonomilerinin örgütlenmesinde etkin roller üstlenir. Örneğin Üçüncü Dünya ülkelerinin kalkınma tarihi aynı zamanda devlet gücünün büyümesinin de tarihidir (Yapa, 1996: 710; Yapa vd., 1995: 109-110).

az gelişmiş ülkelerde açlık, yetersiz beslenme veya barınma sorunları vb. olumsuz koşulların olmadığı anlamına gelmez. Maddi ihtiyaçları oluşturan unsurlar, kendileri başka şeyleri ifade eden ve hiyerarşik farklılık sistemlerine gömülü olan “göstergelerdir” (signs). Örneğin kalkınma söyleminde bir otomobil, bizi a noktasından b noktasına götürecek basit bir ulaşım aracı olmanın yanı sıra saygınlık, çekicilik, cinsiyet üstünlüğü, başarı vb. anlamlandırma sistemlerinde var olur. Dolayısıyla çoklu anlamlara ve hiyerarşiye dayalı kültürel tüketim mantığı içinde kalarak yoksul olmanın ne anlama geldiği anlaşılabilir. Postmodern bakış açıları, kalkınma yazınında geliştirilen “daha fazla” ve “daha az” kavramlarının otoriteleri, bir başka ifadeyle kalkınma söyleminin oluşturduğu çerçeve sorgulanır. Az gelişmiş ülkelerin daha gelişmiş olmayı hedefi, yerel bilgi ve yerel kültürel değerleri zayıflatır, küresel piyasa egemenliğini güçlendirir ve akademik olarak “daha az gelişmiş ötekini” himaye edici bir özne benliği kazanılmasını sağlar (Yapa, 2002: 42-43). Postmodern bakış açıları, yoksulların görüşlerinin dikkate alınmayan analizlere kayıtsız kalmaları, yoksulluk söyleminin ortaya çıkardığı iktidarın oluşum süreciyle yakından ilişkilidir.

Postmodern perspektifler, deneyim olarak yoksulluk durumunun büyük ölçüde bir beden durumundan ziyade bir zihin durumuna dönüştüğünü ifade eder. Yoksulluğun farklı kalıplar aldığı kültür, fikirler ve semboller söylemsel olarak iktidarı oluşturan ve önemi sorgulanabilir statü kazanan durumlardır (Jackson, 1997: 147). Postmodern bakışlar, yoksulluğun iktidar yapılarıyla bağlantılı çok boyutlu bir kavram olduğunu belirtir. Kalkınma politikalarında yoksullar kendilerine yönelik politika oluşturma sürecinin dışında tutulur, anaakım kalkınma söyleminin ürettiği bilimsel bilginin tarafsızlığını vurgulanır ve bu süreçte yoksulların oynayabileceği bir rolün olmadığını savunulur. Siyasal elitler, kalkınma politikalarını oluştururken yerel bilgiye önem vermezler ve bu söylemle ikna edilen yoksullar durumlarının doğal olduğunu kabul ederler (Dini & Lippit, 2009: 10).

Postmodern bakışların yoksulluk eleştirilerinde, özne ve nesne arasındaki ayrım önem kazanır. Kalkınma söyleminde; yoksulluk araştırmalarının yazarları özne ve yoksul insanlar nesne olarak ele alınır. Yoksulluk sektöründe, yoksullar (nesne) sorun olarak görülür ve yoksul olmayanlar (özne) otomatik olarak sorunsuzluk alanına yerleştirilir. Yoksul olmayan özneler analiz, politika ve çözümün belirleyicileridirler (Yapa, 1996: 712). Nesnelere ise sadece izlemek ve kabullenmekle yetinirler.

Yoksullukla ilgili metodolojiye göre özne rasyonel, şefkatli, ahlaki bir faildir. Özne, yoksulluk sorununu çözecek entelektüel ve maddi kaynaklara sahip olan benliğin vücut bulmuş halidir. Öte yandan, nesnelere (yoksullar) diğerinin inceleme nesnesi ve kalkınmaya muhtaç olanlardır. Söylem, öznenin nesne hakkında bilgi edindiği tarafsız bir araç değildir. Özne, nesne ve söylem karşılıklı olarak kurulur ve her birinin durumu/konumu eş zamanlı olarak diğerleri tarafından belirlenir. Yapa, özne, nesne ve söylemin karşılıklı olarak oluşturulduğu argümanını, Yeşil Devrim'de önerilen politikalarla örneklendirir. Modernleşme teorisine dayanan bu teori, yüksek girdili ve yüksek verimli yeni tohum çeşitlerine tepkilerine bağlı olarak çiftçileri “ilerici” veya “geri” olarak sınıflandırır. Bu söylemde çiftçiler nesne, teorisyenler ise öznelerdir. Sonuç olarak, geniş sulak arazilere ve pahalı girdiler için sermayeye erişimi olan kapitalist çiftçiler “ilerici çiftçiler”e dönüşür. Buna karşılık vermeye gücü yetmeyen yoksul çiftçiler ya da ekolojik nedenlerle yeni tohumları kullanmak istemeyen çiftçiler “geri kalmış çiftçiler” olarak etiketlenir. Çiftçilerin “ilerici” veya “geri” olarak etiketlenmesi, özelliklerinden bağımsızdır.

Akademisyenler, çiftçileri tanımlama ve sınıflandırma öncelikleri nedeniyle politikaların temel belirleyicisidir (Yapa, 1996: 713).

Yoksulluk bir söylem olarak değerlendirildiğinde maddi yoksunluğun farklı durumlarını bir araya getiren kavramsal bir soyutlama yapılır. Bu soyutlamalar soruna çözüm üretemeyeceği için daha somut değerlendirmelere ihtiyaç duyulur. Yapa, bu noktada iki sorgu tarzını karşılaştırır. Örneğin somut bir soru olarak “Açlığa, evsizliğe ve kötü sağlık koşullarının nedeni nedir?” sorusuna verilen yanıtlar “Yoksulluğa ne sebep olur?” sorusundan farklıdır. İkinci sorunun yanıtları, yoksulluk için tanımlanan temel mallardan oluşan bir pazar sepetini satın almak için gereken gelir düzeyine odaklanır. Yoksulluk için gelire odaklanıldığında, daha varlıklı insanların yeterli gıda, barınma ve sağlık hizmetlerine sahip olduğu ve dolayısıyla yoksulluk sorunlarının ekonomik büyüme ile ortadan kalkacağı sonucuna varılır. Fakat araştırma başka bir soruyla daha işlevsel hale gelebilir. “Neden bazı hanelerin gelirleri düşük?” Bu soruya verilen yanıtlar kentsel ya da kırsal konum, bölge, istihdam, etnik köken, eğitim, cinsiyet vb. gibi değişkenlerin kullanılmasını gerektirir. Yoksulluğa yönelik anaakım çalışmalarda yoksulluk belirli hanelerde ve yerlerde ortaya çıkan sınırlı bir nesne olarak dışsallaştırılır ve neden, eylem, faillik ve iktidarın bağlantılı epistemolojisi kabul edilmiş olur. Yoksulluk iktisadi bir sorun olarak tanımlandığında, üretim ilişkilerinin her aşamasında temel malların kıtlığının toplumsal olarak nasıl inşa edildiğini görmek zorlaşır (Yapa, 1996: 717-718).

Postmodern yoksulluk anlayışlarında, yoksulluk konusunu ele alan çalışmaların yazarlarının bu söylemin gelişiminde oynadıkları rollere vurgu yapılır. Diğer bir ifadeyle, kalkınma ve yoksulluk söylemlerinin gelişiminde ve ortaya çıkışında akademisyenler etkilidir. Ancak akademisyenler nesnel davrandıklarını ve evrensel argümanlar ürettiklerini iddia ederler, ürettikleri söylem ve meta anlatılar ile iktidarlarını kalıcı hale getirirler.

Kalkınma ve yoksulluğun birer söylem olduğunu ileri süren Yapa, yoksulları doğrudan bir nesne olarak düşünmez. Aksine, çalışmalarının amacı söylemin, özellikle yoksullar üzerindeki etkisini deşifre etmektir. Yapa, yoksullarla ilgili çalışmalar, tanımlamalar ve analizler gibi söylemin olduğu akademik alanı inceler ve eleştirir (Yapa, 1996: 723). Çalışmalarında, halihazırda okutulan derslerin yoksulluğu şiddetlendiren koşulların yaratılmasındaki dolaylı rollerini vurgular. Üçüncü dünya ülkelerindeki yoksulluğu detaylandıran lise sosyal bilgiler metinlerini, önemli gazetelerin ve haber dergilerinin makalelerini ele alır. Postyapısasal argümanlardan yararlanarak kalkınma coğrafyası eleştirisi yapar. Kıtlığın toplumsal inşasında kapitalizm ve kalkınma söylemleri etkilidir ve ayrıca sosyal bilimlerdeki söylemler yoksulluğun inşasının nedensel belirleyicilerdir (Yapa, 2002: 34).

Yoksulluk söyleminde, akademik söylemler ve kıtlık arasındaki ilişkileri anlamak için içsel ve dışsal olmak üzere iki tür akademik ilişki tanımlanabilir. Yapa, yoksulluk sektörü kavramsallaştırılmasında özne/nesne ikilisinin görünümüne odaklanarak postmodern söylem ile üretim ilişkileri arasındaki bağlantıyı ilişkilendirmek için içsel akademik ilişkiler kavramını kullanır. İçsel akademik ilişkiler sosyal bilimin bilgi ürettiği “içsel” kurallara atıfta bulunur. Ampirik pozitivizm olarak bilim, tarafsız, değerden bağımsız ve politik olmadığını savunur. Dışsal akademik ilişkiler, teknoloji ve ekonomi, doğa, kültür ve devletle ilgili önemli alanlarda üretilen söylemlerle ilişkilendirilen sosyal teorileri ifade eder. Bilim insanları, bilimin sosyal problemlerin dışında durduğuna inanırlar ve kendilerini gözlemci, kolaylaştırıcı ve problem

çözücü olarak görürler. Kalkınma söylemi bu mantığa dayanır ve bu mantığa göre dış dünyadaki sorunların çözümünün önemli bir parçası kalkınmadır. Dolayısıyla postmodern bir mercekten kalkınma söyleminin yoksulluk sorununun bir parçası olduğu fikri kafa karıştırıcı ve anlamsız olarak nitelendirilebilir (Yapa vd., 1995: 110; Yapa, 1996: 710; 1998: 110-111).

Yoksulluğun akademik temsilinde yoksulluk somut bir maddi durum olarak algılanır ve bağımlı değişken haline gelir. Akademik çalışmalar insanları yoksullar ve yoksul olmayanlar olarak ikiye ayırırlar. Çalışmalar arası farklılık gösterebilen nedensel faktörlerin listesi daha sonra yoksulluğu açıklamak için kullanılır. Yoksullukla mücadele için üçüncü dünya ülkelerindeki nüfus artışına dikkat edilmesi önerilir. Fakat dünya kaynaklarının beşte dördünün dünya nüfusunun beşte biri tarafından tüketilmesi tartışılmaz. Yoksulluğun sadece iktisadi bir sorun olarak tanımlanması, aranan çözümlerin iktisadi olmasını zorunlu kılar. Bu süreçte yoksulluk sorununu çözmeye yönelik öneriler daha önemli nedenleri manipüle eder (Yapa, 2002: 36; 1996: 717).

Akademisyenlerin ürettikleri söylemler, yoksulluğun ortadan kaldırılmasının önündeki en büyük engellerden biridir ve bu durum önemli bir çıkmazın göstergesidir. Akademisyenlerin emrindeki akademik araçlar, yoksulluk sorununun parçaları olduğu için bu sorunun çözümüne yardımcı olamazlar (Yapa vd., 1995: 109; Yapa, 1998: 96). Yapa, yoksulluk konusunu ele alırken yoksullar yerine yoksullar hakkında ders veren ve yazan akademisyenlere eleştirir. O'na göre "akademik söylem yoksulluk sorununun önemli bir parçası"dır. Öğrencilerine "Soruna çözümünüz nedir?" sorusu yerine "sizin çözümünüz" üzerinde tartışmayı önerir. Yoksulluk üzerine yapılan akademik çalışmalar "benim çözümümüm" "benim siyasetimin pratiğidir". Yapa'nın "çözüm"ü yoksulları sorunları çözülecek hedef kitle olarak görmez. Dolayısıyla Yapa'nın akademik vurgusu, yoksulların yaşamlarında doğrudan bir fark yaratmayı amaçlamaz. O'nun çözümünün hedefi soruna derinden dahil olan ve gücü öncelikle söylemi eleştirel bir şekilde ele alma kapasitesi olan akademisyenlerdir. Yoksulluk çalışmalarında yoksulluğu tartışırken akademisyenlerin konumu hangi konuların inceleneceği, hangi araştırma tekniklerinin kullanılacağı, hangi siyasi ve ahlaki değerlerin benimseneceği gibi farklı anlamlar taşır. Bir akademisyenin gücü iki boyutludur. İlk boyut, nedenlerin teorik seçiminden eylemlere ve iktidara uzanan söylemsel ağla ilgilidir. Diğer boyut ise örneğin bir üniversite rektörü, bir politikacı vb. gibi akademisyenin kurumsal kimliğinden kaynaklanır. Yazar olarak sahip olduğu gücün öncelikle söylemsel olduğunu vurgulayan Yapa, aynı zamanda bir üniversite profesörü olarak kurumsal kimliğinin onu söylemsel alana yaklaştırdığını belirtir (Yapa, 1996: 723).

3.3. Yoksulluk Tanımlarının Keyfiliği

Postmodern bakış açıları, kalkınma söylemindeki yoksulluk tanımlarının belirsizliğini ve keyfiliğini eleştirir. Bir meta-anlatı oluşturan kalkınma söylemi, yoksulluğu açıklamak için kendi tanımlarını yapmakta, ancak bunlar genel ve evrensel açıklamalar içermemektedir. Yoksulluk ve kalkınma söyleminin yoksulluk sorununa yönelik önerileri başarılı olamayınca sorunu tanımlama kapasitesi azalmıştır.

Yoksulluk tanımları öznel değerler ve keyfilik içerdiği için kavram suiistimal edilen bir kavram haline dönüşmüş ve kavramı açıklamaya çalışanlar kavramı istedikleri yöne çekmeyi başarmışlardır. Yoksullukla mücadele programlarında ve politikalarında yoksullar adına büyük paralar harcanır ve binlerce kitap ve uzman tavsiyesi yoksulların sorunlarına çözüm sunmaya

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

çalışır. Ancak bu faaliyetlerde yararlananlarda dahil olmak üzere hiç kimse, yoksulluk hakkında net ve herkes tarafından kabul edilen bir görüşe sahip değildir (Escobar, 1995: 21). Yoksul, ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli gelire sahip olmayan kişiler olarak tanımlandığında, yoksullukla mücadele, yoksunlukla ve iktisadi kaynakların yokluğuyla ilişkilendirilir. Ancak tarihsel süreçte, farklı zamanlarda ve farklı bölgelerde yoksulluğu tanımlamanın farklı yolları olmuştur. Örneğin, orta çağda yoksul, zenginlerden çok güçlülerle ilişkilendirilmiş ve zengin bir adam ruhen yoksul olabilirdi. Afrika’da yoksul, maddi malları olmayanlar yerine gidecek kimsesi olmayanlar, bir başka ifadeyle “toplumsal yetimler” olarak tanımlanırdı (Rist, 2008: 230).

Kalkınma söylemi, az gelişmiş ülkeleri tanımlayarak ortaya çıkar ve bu toplumların yoksullardan oluştuğu varsayımına dayanır. Bu varsayımla toplumların geçmişleri yok sayılır, mitleri ve efsaneleri göz ardı edilir. Kalkınma söyleminde karar vericiler yoksullar adına konuştuklarını ileri sürse de bu söylemde yoksulların sesine kulak vermeyen ve onların çektikleri acılar hakkındaki fikirlerini dikkate almayan analizler yapılır (Nandy, 2002: 117).

Postmodern bakış açılarının yoksulluk söylemi yönelik eleştirisinde, yoksulluğa karşı “temsil eleştirisi” yapılır. Temsil eleştirisi, dildeki kategorilerin ve terimlerin kökenleri hakkında epistemolojik, politik ve sosyolojik noktaları içerir. Temsil eleştirisinde, harici bir nesnel dünyaya (söylemsel olarak) erişimin olmadığı, söylemin tarafsızlığının sorgulandığı ve söylemsel kategorilerin (iktidar dahil) sosyal etkileri yansıttığı ileri sürülür. Epistemolojik, metodolojik, teorik, kavramsal ya da politik unsurları içeren analizler yapılarak yoksulluk söyleminin varsayımlarının gizli kalan yönleri deşifre edilir. Temsil eleştirisi, “modern” yoksulluk söylemlerinin üçüncü dünya ülkelerindeki meşruluğunu sorgulamanın ve bu söylemlerin yerelden destek bulmayan dışsal dayatmalar olduğunun ifadesidir. Bu argümanda, “yoksulluk” kelimesinin çoklu anlamları, onun tarihsel ve dil grupları arasındaki ilişkisine bakılarak detaylandırılır. Örneğin, Orta Çağ’da yoksulluğun 40’tan fazla anlamı olduğu ve bu tanımların, terimin modern anlamıyla hiçbir ortak noktasının bulunmadığı ileri sürülür. Kapitalizmin yükselişine ve geleneksel toplumların zayıflamasına eşlik eden süreçte yoksulluğun doğasında meydana gelen değişimlerin tarihsel analizi, yoksulluğun geleneksel toplumdaki basitlik, tutumluluk ve dayanışma kavramlarına dayalı “keyifli” yoksulluk biçimlerine yer verilir. Keyifli yoksulluk, basit bir yaşam tarzını içerir. Kapitalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan değişimler, toplumsal dayanışma bağlarını zayıflatmış ve zenginlerin tüketim kalıplarının taklit edilmesiyle tanımlanan yeni yoksulluk kalıpları ortaya çıkarmıştır. Yoksulluğun modern tanımları, toplumların ihtiyaçlarının ve isteklerinin doğasını yanlış temsil etmektedir (Shaffer, 2012: 1768-1772).

Kalkınma söyleminde yoksulluk koşullarını tanımlayan durumlar, aslında o ülkelerin farklılıklarının ifadesi olabilir. Farklı değerlere sahip olmak yoksul olmak anlamına gelmez. Örneğin, egemen kalkınma söylemi tutumluluk, yoksunluk ve kıtlık arasında ayırım yapılmaz. Öte yandan tutumluluk, piyasa ekonomisinden farklı olarak, birikim çılgınlığından arınmış bir kültürel değerdir. Yerel toplumdaki tutumlu insanların sınırlı malları vardır ve onlar için para önemsiz bir değerdir. Yerel toplumlarda, insanların tarlalara, nehirlere ve ormanlara erişimi piyasaya erişimden daha önemlidir, akrabalık ve topluluk bağlarından kaynaklanan nakit olarak ödenmesi gereken hizmetler dayanışma kalıplarıyla garanti edilir ve en önemlisi, düşük bir gelire sahip olmasına rağmen kimse aç kalmaz. Yeterlilik ancak birikimi hedefleyen toplum

tarafından baskı altına alındığında yoksulluğa dönüşür. Yerel toplumlarda kıtlık, modernleşen yoksulluğun bir sonucudur ve genellikle piyasa ekonomisini benimsemiş kentsel grupları etkiler. Bu gruplar, piyasanın belirsizliklerine karşı savunmasızdır ve paranın giderek daha önemli hale geldiği durumu yaşamak zorundadır (Sachs, 1992: 164).

Dünyanın farklı dillerinde, o kültürdeki yoksulluk algılarıyla ilişkili koşullara atıfta bulunan birçok kelime vardır. Örneğin Farsça'da, yoksul olarak algılananları adlandırmak için otuzdan fazla sözcük kullanılır. Orta Çağ'da, yoksulluk kavramının koşullarını kapsayan kırktan fazla Latince kelime vardı. Ayrıca, farklı kültürlerde yoksul her zaman zenginin zıt anlamı değildir. Örneğin, farklı topluluklarda çalışma araçlarından yoksun kalma, statü veya meslek işaretlerinin kaybı (bir din adamı için kitaplarının kaybı; bir soylu için, at ya da silahlar), korunma eksikliği, dışlanma, terk edilme, sakatlık ya da toplum içinde aşağılanma yoksulları tanımlamak için kullanılmıştır. Dokuzuncu yüzyılda Avrupa'da, yoksul, güçlüler tarafından özgürlüğü tehlikeye atılan bireyler için kullanılmıştır. Bu durumu Rahnema'nın verdiği bir örnekle daha iyi anlamak mümkün olabilir. Güney Afrika'nın Tswana halkı, yoksulları çekirgelerin sayıca çok olmasına gösterdiği tepkiden anlar. Zenginler, sığırları için ihtiyaç duydukları otları yemesinden endişe duyarken, sığırları olmayan yoksullar çekirgelerle beslenebildikleri için sevinirler. İranlı Sufiler, Hintli Sanyasinler ve Gandiciler gibi düşünce ekollerine göre yabancılaştırıcı maddi servetten arınmış olmak gerçek bir nimet kabul edilir. Aslında bu aynı zamanda daha yüksek zenginlik seviyelerine ulaşmak için bir fırsattır (Rahnema, 2010b: 174-184). Yerel topluluklardaki yoksulluk algıları, yerel düzeyde yoksulluğun nedenlerini açıklar ve yoksulluğun etkilerinin toplumsal pratikler aracılığıyla nasıl oluşturulduğunu gösterir. Batı Tanzanya'daki bazı topluluklarda, dolar 1980'lerden beri büyücülük yaptıkları iddialarıyla sınır dışı edilmiştir. Geçim kaynaklarına erişimin engellenmesi gibi kurumsal faktörler belirli sosyal kategorilerin yoksulluğunun hızlandırılmasında etkilidir (Green & Hulme, 2005: 874-875).

Yoksulluk söyleminde, yoksulluk, siyasal boyutları göz ardı edilerek yoksunluk ölçütleriyle açıklanır ve uluslararası kuruluşların istatistiksel sınırlamaları dahil edildiğinde tarihsel ve siyasal karakterinden soyutlanır. Aslında yoksulluk politik bir sorundur (Karakaş, 2006: 3). Yoksulluk söyleminde yoksulluk zamanla ontolojik gerçekliğinden uzaklaştırılmış, nesnel bir yoksunluk olmaktan çıkarılmış ve psikolojik bir gerçekliğe dönüşmüştür. Bu süreç politik tercihlerle şekillendirilmiş ve sosyoekonomik bir statü kazanmak vazgeçilmez bir hedef haline getirilmiştir (Esgün, 2021: 76). Yoksulluğun sınıflandırılmasına ve değerlendirilmesine yönelik teknik yaklaşımların ağırlık kazanması, yoksulluğun tanımının ve yoksulların sınıflandırılmasının politik süreçler olduğunu unutturur. Yoksulların nasıl ve neden yoksullaştığı ve yoksulluğun zenginlik üretimiyle ilişkisi yoksulluğun politik yönünü gizler (Fernandez, 2010: 415).

Yoksulluk kavramı toplumsal yapılarla bağlantılıdır ve bu nedenle kavramın tanımı, tanımı yapana göre farklılık gösterir. Üçüncü dünya ülkelerinde herhangi bir köyü ziyaret eden kalkınma uzmanları genellikle "bu insanların hiçbir şeyleri" olmadığını ve yoksul olduklarını düşünürler. Çünkü uzmanların kavramsal evrenlerinin zenginlik kriterleri burada yoktur. Çoğu durumda uzmanlar tarafından yoksul olarak etiketlenen insanlar, yoksul olarak nitelendirildiklerinin farkında değildirler (Rist, 2008: 231). Benzer şekilde Sachs'ın verdiği bir örnek durum bunu destekler. O'nun sözleriyle

“1985'teki feci depremden altı ay sonra Mexico City'nin merkezinde, sıradan insanların yaşadığı, harap bir mahalle olan Tepito'da dolaşarak geçirmiştik. Yıkım ve teslimiyet, çürüme ve sefalet bekliyorduk, ancak ziyaretimiz bizi tekrar düşündürdü: gururlu bir komşuluk ruhu, her yerde küçük inşaat kooperatifleriyle güçlü bir faaliyet vardı; gelişen bir gölge ekonomi gördük. Ama günün sonunda, biraz değerlendirme yaparak, sonunda şu söz ağzımdan çıktı: “Her şey çok iyi, ama iş bu noktaya geldiğinde, bu insanlar hala çok fakir”. Hemen, onlardan biri sertleşti: “No somos pobres, somos Tepitanos!” (We are not poor people, we are Tepitans) kısaca Bizler yoksul insanlar değiliz, biz Tepitans'ız. Ne bir kınama! Neden bu kadar saldırgan bir açıklama yapmıştım? Kalkınma felsefesi klişelerinin tepkimi tetiklemiş olduğunu utanarak kabul etmek zorunda kaldım.” (Sachs, 1992: 161).

Postmodern bakış açılarındaki yoksulluğu farklı bir şekilde ele almak ve farklı çözümler üretebilmek için yerel kültürlerdeki yoksulluk algıları dikkate alınır. Kalkınma söylemi, insanlar arası maddi zenginlik yarışını hızlandırarak insanlık dışı (dayatılmış) yoksulluk biçimlerini besler ve hatta zenginliğimizin kaynağı olan gezegenimize zarar verir. Fakat yerel toplumlarda bulunan “keyifli yoksulluk” (gönüllü/ahlaki yoksulluk) tanımları yalınlık, tutumluluk, yeterlilik ve bütün insanlara ve her türlü hayat tarzına saygı duymak gibi ahlaki ilkelere dayalı günlük geçimi sağlama fikrine dayanır (Rahnema, 2010b: 190).

Yerel toplumlardaki kültürel yoksulluk algısı, kalkınma söyleminde sunulan maddi yoksulluktan farklıdır. Geçimlik ekonomiler, piyasa ekonomisine dahil olmadan ihtiyaçlarını kendi tedarik mekanizmalarıyla karşılayabiliyorlardı. Fakat bu insanlar, piyasa için üretilen ve piyasada dağıtılan metalleri tüketmedikleri için yoksul kabul edildiler. Örneğin, yerel halklar çimentodan yapılmış evlerden ziyade bambu ve çamur gibi doğal malzemelerden yapılmış konutlarında yaşıyor ve sentetikler yerine el yapımı doğal elyaf giysileri giyiyorsa yoksul olarak adlandırılırlar. Fakat bu seçimler, bu insanların hayat standartlarının düşük olduğu anlamına gelmez. Yerel malzemelerle inşa edilen evler, yerel iklime ve ekolojiye daha iyi uyum sağlar ve doğal lifler çoğu durumda insan yapımı liflere tercih edilir ve kesinlikle daha ekonomiktir. Kalkınma söylemi, sürdürülebilir yaşam biçimlerini yok ederek ve kaynakları meta üretimine yönlendirerek maddi yoksulluğu arttırır (Shiva, 1988: 8-10).

Kalkınma söyleminin iddia ettiğinin aksine, farklı kültürlerde yoksulluk kötü bir durum olmayabilir. Bir toplumda farklı değerlerin yeniden keşfi ve çeşitliliği, o toplumdaki insanların yoksul oldukları anlamına gelmez. Bu toplumlarda “yoksulluğa” atfedilen farklı durumlar, o toplumlar için refahın ve zenginliğin farklı biçimleridir (Lummis, 2010: 51). Sahlins, ilkel kabilelerden örnek vererek, dünyanın en ilkel insanların çok az mülk sahibi olduklarını fakat yoksul olmadıklarını belirtir. O'na göre yoksulluk, belli miktardaki mal, ihtiyaçlar ve kaynaklar arasındaki ilişkilerle bağlantılı değildir. Her şeyden önce, yoksulluk insanlar arası ilişkilerin sonucudur. Bu nedenle yoksulluk, bir sosyal statü ve medeniyetin icadıdır (Sahlins, 1998: 19). Latouche, günümüz insanının yoksulluğunu farklı şekilde tanımlar. Toplumlarda hiçbir bedel satın alamaz ve günümüzde yoksulluğun en önemli kaynağı ölümün anlamını yitirmiş olmasıdır. Kalkınma söylemi, doğal ölümler gibi ölümün her türüne savaş açmış, ölüm gerçekliğini yaşamdan dışlamaya çalışmıştır. Kalkınma söyleminde daha güzel ve daha iyi yaşam yerine daha uzun yaşamaya öncelik verilmiştir (Latouche, 2010: 284-292).

4. Yoksulluğa Postmodern Çözümler

Postmodernite, modern olanın eleştirel yönlerini, iktidarını, ürettiği meta anlatıları ve egemen söylemlerini deşifre eder. Bu nedenle postmodern çözümler eleştirdikleri noktalardan uzak olan farklılığa, ötekine ve yerele önem verir ve tek bir çözüm yerine çözümlere odaklanır. Tek bir çözüm önerilmediğinden sunulan çözümlerin anlaşılması güçleşir. Postmodern bakış açıları evrensel çözüm önerileri üzerinde durulmaz ve yoksulluk sorununun çözümü için modernist bakış açılarından ve kalkınma söyleminden uzaklaşılması gerekir.

4.1. Kalkınma Söylemini Reddetmek

Postmodern bakış açıları, yoksulluk sorunun çözümü için, moderniteye dayanan kalkınma ve yoksulluk çözümlerinin varsayımları da dahil tümüyle reddedilmesi gerektiğini vurgularlar. Kalkınma söyleminin kurgusunun temel taşı olan varsayımlar, hatalı ve bilinçli tercihlerle üretildiği için reddedilmelidir. Kalkınma politikaları, üçüncü dünya ülkelerinde bir dış müdahalenin gerekli olduğu gibi belirli varsayımlara dayanır ve bu varsayımlarla birlikte yoksulluk apolitik bir nitelik kazanmıştır (Nustad, 2001: 487). Kalkınma söylemini, varsayımları da dahil olmak üzere tamamen reddetmek, yoksulluğa yönelik çözüm önerilerini kolaylaştırır. Kalkınma söyleminin vaat ettiği dönüşüm, akademisyenler, iş adamları, üçüncü dünya ülkelerindeki seçkinler ve yoksullar tarafından teşvik edilir ve desteklenir. Bu desteğin arkasında az gelişmişliğin yoksulluğa neden olduğu, kalkınmanın az gelişmişliği sona erdireceği ve kalkınmanın yoksulluk sorununun çözümü olduğu varsayımları yer alır. Fakat bu kabullerin aksine bu varsayımlar yanlıştır ve dolayısıyla kalkınma söylemi izlenerek yoksulluk önlenemez. Modern anlamda yoksulluğun nedeni bizzat kalkınma söyleminin kendisi olduğuna göre, yoksulluğa çözüm önerebilmek için kalkınma projelerini teşvik etmek yerine ortadan kaldırmak gerekir (Yapa vd., 1995: 105).

Az gelişmiş ülkelerde kalkınma söyleminin yaygın olarak kabul görmesi ve toplum nezdindeki güvenilirliği, yoksulluğun ortadan kaldırılmasının önündeki en önemli engeldir. Örneğin, toplumun önemli bir düzenleyici ilkesi olarak kabul edilen kalkınma söylemi hakkında olumsuz konuşmak bile tepkilere neden olur. Kalkınma söylemi ile meşruiyet kazanan hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve özel şirketler bu süreçten önemli kazanımlar elde ederler. Ayrıca, yoksulların önemli bir çoğunluğu, kendi yaşam koşullarını değiştirmese bile kalkınmanın gelecek nesillere daha yüksek bir yaşam standardı sunacağına inanırlar. Yapa vd. az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk sorununun başarısız kalkınma girişimlerine, olumsuz sonuçlanan projelere, zayıf teknolojilere ve kaynak eksikliğine dayandırılmasına karşı çıkarlar. Onlara göre yoksulluk, kalkınma politikalarının ve uygulamalarının neden olduğu gündelik ve normal bir durumdur. Bu nedenle yoksullukla mücadele için öncelikle kalkınma söylemine olan inanç sorgulanmalıdır. Bunu başarabilmek için kalkınmanın arzu edilirliğine inanan bir toplumun ikna edilmesi gerekir (Yapa vd., 1995: 108).

4.2. Kalkınmaya Alternatifler Hayal Edebilmek

Kalkınma politikalarının ve uygulamalarının hegemonyasını aşmak için bu konuların yeniden ele alınması ve kalkınma söyleminin kıtlığın oluşumundaki rolünün anlaşılması gerekir. Egemen yazında sıkça dile getirilen başka bir alternatifin olmadığı inancı, yoksulluğun çözümünü engelleyen önemli bir metaforudur. Devlete, baskıcı kurumlara, sınıfa ve güçlü bireylere odaklanan geleneksel iktidar anlayışları yoksulluk sorununa çözüm getirememektedir.

Yoksulluğun çözümü için, sorunun faili olan farklı aktörler bir araya getirilmeli, tek bir ana eylem noktasından uzaklaşılmalı ve sivil toplum güçlendirilmelidir. Yoksulluk sorununun bir parçasını oluşturan mevcut söylemlerin eleştirel bir değerlendirmesi ile bu söylemlerin şekillendirdiği egemen iktidar ilişkilerinin önemi ortadan kaldırılabilir (Yapa, 1998: 109-112). Yoksulluk söylemini eleştiren bazı çalışmalar, ulusal ve uluslararası kuruluşlara tavsiyede bulunmayı hedefler. Bu kuruluşlar tavsiyeye açık olmadıkları için çözüme katkı sağlayamazlar (Matthews, 2008: 1037). Kalkınma söylemi terk edildikten sonra, postmodern söylemsel bir yaklaşım, yoksulluk sorununa tatmin edici bir bakış açısı sağlayabilir. Postmodern bakış açıları, farklı nedensel ilişkileri ortaya koyar, çoklu eylem olasılıklarına giden yolu gösterir, sosyal değişimin çoklu aktörlerini belirlemek için yoksulluk uzmanlarının ötesine geçer ve mevcut iktidar süreçlerine dair yeni bir anlayış ortaya koyar (Yapa, 1996: 707).

Yoksulluk sorununa ilişkin bağlamsal bir söylem alanı geliştirmek yoksulları "hedef grup" olmaktan çıkarıp değişimin öznesi haline getirerek sorunlarına yerel çözümler bulmayı kolaylaştıracaktır. Yoksul ülkelerde açlık ve yoksulluk "gerçek" sorunlardır. "O halde bu sorun nasıl çözülecek?" Yapa, bu soruyu gündeme getirdiğinde öncelikle bu sorgulama tarzının dil seçimini eleştirir çünkü bu söylemlerde "kalkınma" kelimesi çözüm ile birleştirilirken "açlık", "yoksulluk" ve "sorun" kelimelerinin bir arada bulunduğu dikkat edilmesi gerektiğini vurgular. Örneğin yetersiz beslenme ve yoksulluk, daha derin bir sorunun (ve aslında soruna cevap olarak sunulan) kalkınma söyleminin hegemonyasının fiziksel tezahürleridir (Yapa vd., 1995: 115). Yoksulluk sorununa çözüm önerebilmek için "soruna çözüm" sunan düşünce yapılarından vazgeçilmeli ve tüm meta anlatılara karşı postmodern bir kuşku beslenmelidir. "Yoksulluğa çözüm" kavramı başlı başına bir meta anlatıdır. "Kalkınma" ve "çözüm" terimleri birbirine zıt kavramlar olduklarından bunları eşitlemek zordur. Yoksulluk söyleminin şeyleştirilmiş bakış açısı postmodern, bağlamsal ve yerele özgü bir söylemle değiştirilmelidir. Yoksulluğun nedenleri farklı alanlarda var olduğundan, yoksulluğun çözümü için ekonominin yanı sıra teknolojide, kültürde, ekolojide, politikada ve hatta akademide cevaplar aranmalıdır. Yoksullukla mücadelede çözüm için "Soruna çözümünüz nedir?" sorusu ele alınarak yanıt bulmak mümkün olmadığına göre, yoksulluğun azaltılmasında nedensel ilişkilerin ve eylem alanlarının tanımını içeren "Değişimin yeni ajanları kimler?", "Hangi önlemleri alacaklar?" ve "Hareket etme kapasiteleri veya güçleri nelerdir?" gibi sorulara cevap aranmalıdır (Yapa, 1996: 720-721).

Postmodern alternatif bakışlar, rutin ve günlük yaşam deneyimlerine dayanan mütevazı üretim, tüketim ve toplulukla ilgili görüşlere önem verir. Bu nedenle tek bir çözüm gibi büyük bir kavramı ya da meta anlatıyı tanımlayıp, oluşturmak yerine, insanların günlük hayatlarında onlar tarafından belirlenen çözümler üzerinde durulur. Örneğin öğrenciler, öğretmenler, yazarlar, çevre ve toplum aktivistleri, çiftçiler, kadınlar vb. konunun tarafları tarafından üretilen, desteklenen ve onları güçlendirecek çözümler aranır. Yoksulluk sorununun çözümünde önemli bir engel teşkil eden yoksulluk uzmanları ve uzman bilgisi, yoksulluk söyleminin merkezinden uzaklaştırıldığında kitlelerin nasıl inşa edildiğine dair farkındalık oluşturabilir. Yoksulluğa çözüm ararken yoksulluk konusunda yeterli bilgisi olmayan uzmanlar yerine sürdürülebilir tarım alanında çalışan bilim insanları, alternatif enerji sistemleri, mimari ve kentsel tasarım, sanatçılar, eleştirel kültür teorisyenleri, gazeteciler, tarım ve sağlık

hizmetlerinde yerel bilgiye güvenenler, topluluk liderleri, çiftçiler vb. kişilerin görüşleri daha faydalıdır (Yapa, 1996: 722, Yapa vd., 1995: 115).

Postmodern bakışlar, kalkınma söylemini eleştirdikten sonra “Ne yapmalıyız?” sorusuna bu söylemde kullanılan tuzaklardan kaçınarak cevap ararlar. Yapılan araştırmalarda, yoksulların içinde bulunduğu kötü duruma yanıt vermenin, mutlaka yoksul topluluklara müdahaleyi gerektirmediği vurgulanır. Örneğin Yapa, çalışmalarında yoksulluğun yoksullarla birlikte “orada” olduğunun fark edilmesi gerektiğini savunur. Yoksulluk karmaşık ilişkiler tarafından belirlenir ve bu ilişkiler, yoksul olmayan topluluklara ve bölgelere yayılmıştır. Dolayısıyla yoksul topluluklara müdahale edilmeden yoksulluğa neden olan ilişkiler dönüştürülebilir. Matthews, toplumların içinde yaşadığı farklı yoksulluk durumlarına anlamlı cevaplar ararken ve yoksulluğun azaltılmasındaki rolleri postmodern bir bakışla tartışırken, kalkınma söyleminde tartışılan kavramların yeniden düşünülmesini önerir. Yoksulluk sorununa çözüm getirebilmek için kalkınma teorisi ve pratiğinde açıklanan temel kavramlar sorgulandıktan sonra yerine yenileri önerilmelidir (Matthews, 2008: 1035-1038).

Az gelişmiş ülkelerde insanların neden gıda ve barınma gibi temel ihtiyaç maddelerinden yoksun olduğu sorusu sadece gelire ilişkilendirilerek cevaplanamaz. Yoksulluğun temel ve değişmez nedenleri yoktur çünkü kıtlık her yerde oluşturulur ve yoksullukla mücadele edebilecek nesnel ve evrensel bir kalkınma projesi veya politikası yoktur (Yapa, 1998: 100). Yapa, kalkınma ve yoksulluk söylemini bağlamsal ve yerel söylemlerle değiştirmeyi önerir. Bunun için gerekli sorular sorulmalıdır. Örneğin "neden belirli yerlerdeki insanlar temel besin ihtiyaçlarına sahip değiller?" veya "portakal ihraç eden ülkelerde neden çocuklar C vitamini eksikliği çeker?" bu sorular cevaplanırken kıtlık yaratan söylemsel ve söylemsel olmayan pratiklerin deşifre edilmesi gerekir (Yapa vd., 1995: 115).

Kalkınma söylemi deşifre edildikten sonra, yapı bozuma uğratılan terimlerin yeniden tanımlanması ve yerlerine yeni terimlerin önerilmesiyle alternatif bir kavramsal çerçeve inşa edilebilir. Kalkınma söyleminde çözülmeye çalışılan sorunlardan bazıları bu söylemde kavramsallaştırıldığı gibi olmasa da mevcuttur. Az gelişmiş ülkelerin kalkınması için Batı'nın bilgi ve iktidar biçimleri yerine kalkınma sorunlarına farklı açılardan ve kategorilerden bakılmalıdır. Postmodern bakışların kavramlara ve temsile odaklanması, sorunlar karşısında “kelimelerle oynamak” olarak görülebilir. Bu görüşün aksine, “yoksulluk” gibi kavramların yeniden kavramlaştırılması, kelimelerin anlamlarına ve onları üreten iktidara saldırıldığı için yıkıcıdır. "Kelimelerle oynamak", insanların dünyayı görme ve hareket etme biçimlerini şekillendirmedeki rollerinin farkına varmalarını sağlar (Matthews, 2008: 1042-1043).

4.3. Yerel Toplulukları Dikkate Almak

Yoksulluk ve zenginlik ne nesnel fenomenler ne de tam anlamıyla Batılı ülkeler tarafından inşa edilmiş yapılar, bu kavramlar, farklı kültürel ortamlarda farklılık gösteren toplumsal ilişkilerin sonucudur (Tucker vd., 2011: 302). Postmodern anlayışlar, az gelişmiş ülkelerin yoksullukla mücadelede batının bilgi ve uzmanlığından çok kendi birikimleriyle tutarlı bilgi ve deneyime önem vermesi gerektiğini savunur. Batılı ülkelerin kalkınma söylemi aracılığıyla empoze ettiği fikirler, az gelişmiş ülkelerin batılı yaşam tarzlarını takip etmeleri için tasarlanmış ve amacı az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluğu kalıcı kılmak olan yeni bir sömürge programı gibi çalışır. Aslında az gelişmiş ülkeler kendi söylemlerine ve yaşam tarzlarına güvenmeyi tercih

ettiklerinde, yaşamlarının batılı (modern) anlamda yoksul olmadıklarını fark edebilirler (Dini & Lippit, 2009: 10).

Rahnema, yoksulluğun egemen söylemlerden farklı bir gözle değerlendirildiğinde, yeni bir “kurtuluş biçimi” ve diğer tüm “vahşileştirici yoksulluk” biçimlerinden uzaklaşmayı sağlayan bir bakış açısı kazanılacağını savunur. Bu süreçte gönüllü yoksulluk geleneği gibi kavramlar yeniden ele alınabilir. Modernite ve kalkınma söylemiyle gelişen ve piyasa mekanizmasını genişletmeye hizmet eden yoksulluk yazını, iktisadi açıdan takıntılı bireylerin ve ulusların daha fazla açgözlülük, daha fazla şiddet ve daha fazla sömürü için birbirleriyle savaştığı bir dünyaya dönmüştür. Ancak bu görüşlerin aksine, “daha merhametli” ve “bilgili insanlar”, dünyanın ancak açgözlülükten kurtulduğunda tüm ihtiyaçlarını karşılayacak kadarını sağlayabileceğinin farkındadırlar. Bu süreçte keyifli yoksulluk biçimlerinin gelişmesi, takıntı haline gelmiş olan “daha fazlaya sahip olmak” hırsı yerine “daha fazla insan olmak” vizyonunu paylaşan toplumlara ortaya çıkarabilir (Rahnema, 2010b: 190).

Postmodern görüşler, “yoksulların çaresiz kurbanlar” ve “batılıların bu yoksul kurbanlara yardım etmekle görevli yetenekli uzmanlar” olduğu şeklindeki anaakım kalkınma söylemi tarafından inşa edilen argümana meydan okur. Kalkınma söyleminin öngördüğünün aksine, gelişmiş ülkelerdeki insanların yaşamları, yoksul topluluklar kadar zengin ve anlamlı olmayabilir. Modernitenin az gelişmiş olarak nitelendirdiği toplumların yaşam tarzları, batı toplumlarına göre daha tatmin edici özellikler içerebilir. Örneğin yoksul toplumlar, sorunlarına batılı toplumların çözümlerinden farklı çözümler üretebilmişlerdir. Batı toplumlarında zenginler bireyselleşmenin kurbanıdır, bireyler zengin olmalarına rağmen yalnızdırlar. Yoksul insanların yaptığı ve yapılması gerektiğine inandıkları dayanışma modellerini yoksulluğa çözüm bulmak için bir başlangıç noktası olarak değerlendirmek başarı olasılığını artırabilir. Batılı fikirleri ve projeleri yoksul topluluklara empoze etmeye çalışmak yerine, bu topluluklarda var olan yerel girişimleri desteklemek bu topluluklarda daha etkili olabilir. Postmodern çözüm önerileri, üçüncü dünya toplumlarının yaşamlarını iyileştirmek için ülkeler arasındaki ilişkilerin sömürücü ve baskıcı yönlerini azaltmayı hedeflemelidir. İnsanlar arasındaki ilişkiler değişecekse ayrıcalık alanlarının da değişmesi gerekir. Bu süreçte ayrıcalıklı olduğunu düşünen batının kendi ayrıcalıklarına ve ötekilerin yoksulluğuna bakış açısı değiştirilmelidir. Bu nedenle, yoksulluk ve baskı ile mücadele etmek için, yoksulların ve ezilenlerin yaşamlarının yanı sıra batılı toplumların yaşamlarına, dünyayı görme/anlama ve yaşama biçimlerine, müdahale etmek gerekebilir (Matthews, 2008: 1043-1045).

Geleneksel toplumlarda kalkınma söyleminin tüm saldırılarına rağmen yerel düzeyde kalkınma ve modernite kavramlarına karşı direnilir, batılı politikalar yerel biçimlerle melezleştirilir ve dönüştürülür. Yerel toplulukların kendi kültürel üretkenlikleri olduğundan bu topluluklarda kalkınma söylemi yerine yerel düzeyde kendiliğinden ortaya çıkan “kalkınma dilleri” yoksulluğa çözüm sunabilir (Escobar, 1995: 52). Yerel girişimleri desteklerken dikkatli olunmalıdır, çünkü yalnızca en çok sesini çıkaran ve önde gelen grupları desteklemek mevcut iktidar ilişkilerini gölgeleme riski taşır (Matthews, 2008: 1045).

Yerel topluluklarda kalkınma ve yoksulluk söyleminin aksine, üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması, diğer insan faaliyetlerini önemsizleştirdiği ölçüde değersizdir. Yerel halklar, sürdürdükleri ve uyguladıkları dayanışma, iş birliği ve karşılıklılık biçimleriyle ihtiyaçlarını

kolayca karşılarlar. Çözülmesi gereken sorunlarına kendi özgün cevaplarını üretirler. Bolluk yerel toplumlarda bir doğa durumudur ve tüm canlı türleri ihtiyaçlarını karşılamak için doğadan yararlanırlar. Hava, su ve toprak gibi kaynakların paylaşımı için herkesin bunlara erişebilmesini olanaklı kılan düzenlemeler vardır. Topluluğun refahı, doğanın kaynaklarını kullanmak ve üyeleriyle paylaşmak için kendini ne ölçüde organize ettiğine bağlıdır. Yerel toplulukların sunduğu farklı ve yaratıcı çözümler incelenerek alternatif bir dünya düzeni tasarlanabilir (Rahnema, 2010b: 187).

Yerel toplulukların kalkınma söylemine tamamen teslim olmaları beklenirken, bazı topluluklarda direnç artmıştır. Gandhi Devrimi'nden bu yana farklı taban hareketlerinin görüldüğü Asya ve Latin Amerika'nın yanı sıra Afrika'da da özgün taban hareketleri ortaya çıkmıştır. Bu hareketler lokalizedirler ve sayıları azdır. Chipko ya da Swadhyaya gibi taban hareketlerinin hızla büyümesi, destek kazanması ve verdikleri mesajlar önemlidir. Bu hareketlerinin çoğu, kalkınma söylemini reddeden yerel topluluklar tarafından tasarlanmıştır. Yerel hareketler yoksul ya da zengin olduklarına kendileri karar vermek ve yoksulluk adına dayatılan baskılardan kurtulmak isterler. Çoğu az gelişmiş ülkede kalkınma söylemine karşı artan direniş, bu halkların köklerine dönme eğilimini destekler. Bu hareketlerin geçmişten öğrendikleri dersler, onları kendi gerçekliklerine yanıt verirken kendi bilgeliklerine ve kültürlerine güvenmeye teşvik eder. Yerel hareketler yerleşik ideolojilerden uzaklaşarak gelişirler. Pek çok yerel hareket, iktidarı ele geçirme hedefi gibi eski yerleşik iktidar kavramlarını reddeder. Bu hareketler, şiddetin sadece yüzeysel değişikliklere yol açtığına, eski kurbanların yeni kurbanlara ve yeni yapısal şiddet biçimlerine dönüştüğünün, şiddet ve iktidarın dinamiklerini daha iyi anlamaları gerektiğinin ve dünyaya ve kendilerine daha farklı bakmak zorunda olduklarının farkındadırlar. Yerel hareketler, geleneksel yaşam biçimlerini korumak için olası ve anlamlı değişiklikler ararlar. Yaptıklarının başka bir yerde tekrarlanabilir olup olmadığı veya inşa edilmiş ideal toplum modellerine uyup uymadıkları önemli değildir. Bu hareketler genellikle kendilerine umut ve güç veren ve sığınmaktan hoşlandıkları yerel veya dini evrenleri tercih ederler. Yerel hareketler, içsel dönüşüm, ahlaki saflık, kendini keşfetme ve kendini tanıma gibi manevi duyguları ve faktörleri önemserler ve ortak manevi idealleri arındırıcı bir özellik ile paylaşma duygusu, bu toplumlarda yeni dayanışma biçimleri oluşturur (Rahnema, 2010b: 188-189).

4.4. Geçimlik Ekonomiler Üzerine Düşünmek

Yoksulluk ve zenginlik kavramları, sınırsız istekler, sınırlı kaynaklar ve kıtlık üzerine kurulu kapitalist piyasa sisteminin kavramlarıdır. Postmodern bakış açıları, geleneksel geçimlik ekonomilerde sınırlı isteklerin mevcut yerel kaynaklar tarafından kolayca karşılanabileceğini vurgular. Çünkü geçimlik ekonomiler, düşük çalışma, artan boş zaman ve batılı "yoksulluk" kavramlarının anlamsız olduğu aktif bir toplumsal hayatın "orijinal" zenginliğine sahiptir (Tucker vd., 2011: 293).

Sahlins'in basit avcı-toplayıcı toplumlara inceleme çalışması, geçimlik ekonomiler için önemli argümanlar sunar. Sahlins, basit avcı-toplayıcı toplumların aslında zengin bir toplumu temsil ettiğini ve geleneksel görüşlerin aksine insan evriminin (gelişme, ilerleme, modernite, sanayileşme vb.) insan refahını olumsuz etkilediğini öne sürmektedir. Örneğin, kalkınma söyleminde, geçimlik bir ekonomiye sahip kabile toplumunda yaşam koşullarının çok zor

olduğu varsayılır ve iktisadi koşullar basit, sade ve güvencesiz olarak kabul edilir. Paleolitik çağın zorlu yaşam koşullarının kabulü tüm ders kitaplarında yer alır. Dolayısıyla okuyucuya, avcılarının nasıl hayatta kalmayı başardıkları ve hatta bu koşulların yaşamak olup olmadığı sorgulatılır. Kalkınma ve yoksulluk söylemlerinde daha iyi yaşamak ve hayatta kalmak için sürekli çalışmak gerektiği ve gelişmiş bir toplum inşa etmek için boş zamanın olmadığı savunulur. Avcı toplumların iktisadi yaşamı, bu söylemlerin kıtlık takıntılarının aksine, bolluk üzerine kuruludur (Sahlins, 1998: 3-4).

Avcı-toplayıcı toplumlar, çocuklarını ve eşyalarını mevsimler değiştiğinde besin kaynağının konumuna göre yer değiştirerek taşırlar ve bol miktarda erzaka sahip oldukları için kalıcı depolama araçlarına ihtiyaç duymazlar. Sahip olmadıkları şeyleri ödünç alırlar ve nesnelerin çokluğunu statü ile ilişkilendirmezler. Geçimlik ekonomilerde maddi bolluk, üretimin kolaylığı, teknolojinin basitliği ve mülkiyet yapısının sonucudur. Bu toplumlarda hammaddelerin çıkarılması ve işlenmesi yoğun çaba gerektirmez. Doğal kaynaklara erişim doğrudan, kolay ve ücretsizdir. Benzer şekilde iş bölümünde de basit kurallar vardır. Ne kadar az şeye sahip olurlarsa, o kadar özgürce hareket edebilirler, ara sıra bozulan aletlerini değiştirirler ve herhangi bir maddi mal varlığına karşı tamamen kayıtsızdırlar. Kapitalist ve modern insanın aksine, avcı ve toplayıcıların sınırlı maddi varlıkları, onları günlük ihtiyaçlarıyla ilgili tüm endişelerinden kurtarır ve hayattan zevk almalarını sağlar (Sahlins, 1998: 7-10). Sahlins, kültürün evrimi ile birlikte açlık miktarının, göreceli ve kesinlikle arttığını vurgular. Avcı ve toplayıcılar, yeterli üretim araçlarına sahip olduklarında tüm maddi ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilirler. Bu nedenle, O'na göre ekonominin evrimi birbiriyle iki çelişkili yönde ilerler: “zenginleştiren ama aynı zamanda yoksullaştıran, doğaya göre temellük eden, ama insana göre mülksüzleştiren” (Sahlins, 1998: 18-19).

5. Sonuç

Kalkınma ve yoksulluk kavramları iktisat politikalarının önemli belirleyicileri olduğundan, az gelişmiş ülkelerde bu sorunlarla mücadelede uygulanan politikalar bu ülkelerde siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel etkilere ve dönüşümlere neden olur. Anaakım iktisadın ve geleneksel müdahaleci kalkınma politikalarının bu dönüştürme sürecine rağmen yoksullukla mücadelede başarısız olması, bu konulara farklı yaklaşan görüşlerin incelenmesini zorunlu kılar. Postmodernite ve postmodern yoksulluk görüşleri, modernist anaakım kalkınma ve yoksulluk söylemlerinden farklı noktalara değinir. Postmodern görüşler kalkınma ve yoksulluk söylemlerinin iktidarlarını yıkmayı hedefler. Postmodern yoksulluk görüşlerinin, yoksulluğun nasıl kurgulandığına dair sunduğu eleştirel bakış sonrası modernitenin eleştirilebilir olduğunu göstermesi bile farklı bir bilinç kazanılmasını sağlar.

Postmodern bakışlar, yoksulluk ve kalkınma söylemlerinin bilinçli olarak icat edilmiş kurgular olduğunu vurgular. Anaakım yoksulluk söylemi değerden bağımsız ve tarafsız olmadığından karakter olarak ideolojik ve politiktir. Yoksulluk yazınının ideolojik boyutu, başta ABD olmak üzere zengin batılı ülkelerin karar vericiler ve destekleyiciler olarak egemenliklerini tüm dünyaya aktarmasını sağlamıştır. Örneğin DB'nin bir raporu ile ülkelere biranda yoksul oldukları hatırlatılır ve bu toplumlar bu duruma inandırılırlar. Yoksul olmalarının nedeni kişi başına gelirlerinin belirli bir düzeten altında olmasıdır. Az gelişmiş ülkeler yoksulluktan

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

kurtulmalı ve zengin olmalıdırlar. Zengin ülkelerin “neden” ve “nasıl” zengin oldukları bu başlangıç ve sonrasında hiçbir koşulda sorgulanmaz, kirli sömürge tarihleri gizlenir ve hatta onlar gibi olmanız gerektiği için bu durum onaylanır. Kalkınma ve yoksulluk söylemleri yardımıyla zengin ülkeler kendi değerlerinin evrensel olduğunu kabul ettirirken, bu ülkelerin aslında hiçbir zaman yoksul ülkelerin zenginleşmesini ve kendileriyle rekabet etmesini istemedikleri gizlenir.

Zengin ülkeler, moderniteye olan sorgusuz sualsiz inancın yardımıyla yoksulluk söylemini kontrol ederken, kalkınma ve yoksulluk söylemi, uluslararası ilişkileri düzenleyen yeni bir sömürge programı gibi işlev görür. Yoksulluk söyleminde, yoksul toplumların piyasa mekanizmasına dahil olarak zenginleşebilecekleri savunulur. Fakat yerel topluluklarda piyasa mekanizmasının gelişmesiyle kitlesel ya da bugünkü anlamıyla modern yoksulluk artmış ve bu toplumların kültürel zenginliğini oluşturan iş birliği ve dayanışma gibi kavramlar aşındırılmıştır.

Yoksulluk yazınının önemli bir eksikliği, bu yazında yoksulluğun sadece iktisadi terimlerle ifade edilmesidir. Yoksulluk tamamen iktisadi bir sorun olarak algılandığında, çözümlerin iktisadi olması zorunludur. Yoksulluk salt bir iktisadi soruna indirildiğinde, nasıl olduğundan nasıl çözüleceğine kadar sorunun diğer tüm belirleyicileri önemsiz hale gelir. “Portakal ihraç eden ülkelerde neden çocuklar C vitamini eksikliği çeker?” sorusu yoksulluk söyleminin yetersizliğinin bir göstergesidir. Karmaşık ilişkiler sonucu ortaya çıkan yoksulluk sorununun çözümü için, evrensel çözümler yerine her toplumun kendi sorunlarına özgün çözümler aranmalıdır. Postmodern bakışların da belirttiği gibi, yoksulluk söyleminin nesnesi yoksullardır ve yoksulluk sorunu hakkında yazanlar ise özne konumdadır. Dolayısıyla yoksulluk sorununa çözüm aranırken, yoksullar çözüm sürecinden dışlanırlar, yapabilecekleri bir şeyin olmadığı savunulur ve yerel bilgi ve birikime önem verilmez. Yoksulluk olgusu ele alınırken öznenin oluşturduğu iktidar yapılarına ve iktidarı ele geçirme mücadelesine son verilmelidir. Bir başka ifadeyle yoksulların sorunlarına yoksullara duyarlı ve onların fikirlerine değer veren çözümler aranmalıdır.

Yoksullukla söyleminde, yoksulluk tanımlamalarında ortaya çıkan belirsizlik ve keyfilik, herkes tarafından kabul edilen bir yoksulluk tanımının olmaması ve tüm egemen tanımların gelire odaklanması çözüm yollarını tıkar. Yoksulluk farklı şekillerde ve farklı önceliklere göre tanımlanabilir. Farklı kültürlerde, bölgelerde ve tarihlerde yoksul olarak ele alınan olgu farklılaşmıştır. Bu nedenle, yoksulluk bağlamı bağımlıdır ve yoksulluğu teknik terimlerle tanımlamak yerine siyasal ve tarihsel boyutlarıyla ele almak gerekir. Kalkınma söylemi, az gelişmiş ülkelerin kendilerine özgü değerlerini, geleneklerini ve tarihsel kültürel birikimlerini dikkate almaz ve bu değerler yoksulluğun göstergeleri olarak görüldüğü için yoksul olarak nitelendirilen insanlar yaşam biçimlerini belirlemekten ve yaşamlarına yön vermekten mahrum kalırlar.

Yoksulluğa çözüm bulma yolunda önemli bir adım kalkınma söylemini reddetmek ve bu söylemden uzaklaşmaktır. Yoksulluğun kalkınma politikaları ve uygulamalarıyla önlenebilecek ya da mücadele edilebilecek bir durum olmadığı açıktır. Yoksullukla mücadelede yoksul ülkelerin yapmaları gereken ilk şey, kendilerine dayatılan yoksul etiketini sorgulamalarıdır. Bu sorgulama, daha iyi eğitim ve sağlık ya da teknolojik kolaylıklardan uzak durmak ve bunlardan soyutlanmak değildir. Aksine, yoksullukla mücadele adına yapılanların ve dayatılanların

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

koşulsuz kabulünden vazgeçmektir. Yoksulluğa çözüm bulmak için yoksulların sesi ve istekleri dikkate alınmalı ve sivil toplum güçlendirilmelidir. Bu süreçte iktidarı ele geçiren söylemler yerine unutilan, değersizleştirilen ve yok sayılan fikirler ve mücadeleler dikkate alınmalıdır.

Postmodern bakışlar, yoksullukla mücadelede yerel bilgi ve birikimin önemini vurgular. Önerdikleri yerel çözümlerin en önemli özelliği, değişimin öznesi olan yoksulların kendi sorunlarına çözüm aramalarıdır. Dayanışma, iş birliği ve karşılıklılık gibi yerel değerler, yoksullukla mücadelede etkili yöntemler olabilir. Yoksulluğa kendi özgün tepkilerini sunan yerel toplulukların yaratıcı çözümleri alternatif bir dünyanın da ortaya çıkmasında etkili olabilir. Kalkınma söylemine teslim olmayan yerel hareketler, üzerlerindeki baskılardan kurtulmak ve sadece geleneksel yaşam biçimlerini korumak isterler ve bu durumun evrenselliğini önemsemeyiz. Geleneksel toplumlarda paranın önemsizliği ve sınırlı mallarla geçimi sağlanmak bu toplumların mutluluğunu attırır.

Yoksulluğun postmodern eleştirisini ele alan bu çalışmanın amacı, geleneksel geçimlik ekonomileri yüceltmek değildir. Toplumlar yaşamak istedikleri yaşam tarzlarını seçmekte özgürdürler. Ancak çalışmada yoksullukla mücadele adına evrensellik adına kendi çıkarlarını dayatan teori, politika ve uygulamalara şüpheyle bakılması gerektiği ve bu doğrultuda eleştirel bir duruşun önemi vurgulanmıştır.

Kaynakça

- Chakrabarti A. & Cullenberg S. (2005). Poverty and Post-Developmentalism: Class and Ethical Dimensions of Poverty Eradication. *University of California, Riverside, Economics Department, Working Paper*.
- Dini, A. & Lippit, V. (2009). *Poverty, From Orthodox to Heterodox Approaches: A Methodological Comparison Survey*. University of California, Riverside, Economics Department, Working Paper.
- Escobar, A. (1995). *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World*. New Jersey: Princeton University Press.
- Esgün, İ. U. (2021). Yoksulluğun Geneolojisini Düşünmek: Antropolojik-Politik Bir Tarih Okuması. *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters*, (14), 76-112.
- Esteva, G. (2010). Development. W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power* (1-23). London: Zed Books.
- Fernandez, B. (2010). Poor Practices: Contestations Around 'Below Poverty Line' Status in India. *Third World Quarterly*, 31(3), 415-430.
- Green, M. & Hulme, D. (2005). From Correlates and Characteristics to Causes: Thinking About Poverty From a Chronic Poverty Perspective. *World Development*, 33(6), 867-879.
- Illich, I. (2010). Needs. W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power* (95-110). London: Zed Books.
- Jackson, C. (1997). Post Poverty, Gender and Development?. *IDS Bulletin*, 28(3), 145-155.

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

- Kaçanoğlu, M. (2020a). *Amartya Sen'in Kalkınma Anlayışı: Post-Kalkınma Yaklaşımları Özelinde Bir İrdeleme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaçanoğlu, M. (2020b). Kalkınma Yazınında Farklılıklara Vurgu: Post Kalkınma Yaklaşım(lar)ı. *Politik Ekonomik Kuram*, 4(1), 94-123.
- Karakaş, M. (2006). Yeni Yoksulluk Bağlamında Sosyal Kimlik ve Tüketimde Eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 1-16.
- Latouche, S. (2010). Standard of Living. W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power* (279-294). London: Zed Books.
- Lummis, C. D. (2010). Equality. W Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power* (38-54). London: Zed Books.
- Matthews, S. (2008). The Role of the Privileged in Responding to Poverty: Perspectives Emerging From the Post-Development Debate. *Third World Quarterly*, 29(6), 1035-1049.
- Misturelli, F. & Heffernan, C. (2008). What is Poverty? A Diachronic Exploration of the Discourse on Poverty From the 1970s to the 2000s. *The European Journal of Development Research*, 20(4), 666-684.
- Nandy, A. (2002). The Beautiful, Expanding Future of Poverty: Popular Economics as a Psychological Defense. *International Studies Review*, 4(2), 107-121.
- Nustad, K. D. (2001). Development: The Devil We Know?. *Third World Quarterly*, 22(4), 479-489.
- Procacci, G. (1991). Social Economy and the Government of Poverty. G. Burchell (Ed.), *The Foucault Effect* (151-168). Chicago: University of Chicago Press.
- Rahnema, M. (2010a). Participation. W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power* (127-144). London: Zed Books.
- Rahnema, M. (2010b). Poverty. W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power* (174-194). London: Zed Books.
- Rist, G. (2008). *The History of Development from Western Origins to Global Faith*. London: Zed Books.
- Sachs, W. (1992). Poor not Different. E. Paul & N. Manfred (Ed.), *Real Life Economics: Understanding Wealth Creation* (161-165). London: Routledge.
- Sahlins, M. (1998). The Original Affluent Society. M. Rahnema & V. Bawtree (Ed.), *The Post-Development Reader* (3-21). London: Zed Books.
- Shaffer, P. (2012). Post-Development and Poverty: An Assessment. *Third World Quarterly*, 33(10), 1767-1782.
- Shiva, V. (1988). *Staying Alive: Women, Ecology and Survival in India*. London: Zed Books.
- Shiva, V. (2010). Resources. W Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power* (228-242). London: Zed Books.

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscaeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

- Tucker, B., Huff, A., Tsiazonera, T. J., Hajasoa, P. & Nagnisaha, C. (2011). When the Wealthy are Poor: Poverty Explanations and Local Perspectives in Southwestern Madagascar. *American Anthropologist*, 113(2), 291-305.
- Yapa, L. (1996). What Causes Poverty?: A Postmodern View. *Annals of the Association of American Geographers*, 86(4), 707-728.
- Yapa, L. (1998). The Poverty Discourse and The Poor in Sri Lanka. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 23(1), 95-115.
- Yapa, L. (2002). How The Discipline Of Geography Exacerbates Poverty in the Third World. *Futures*, 34(1), 33-46.
- Yapa, L., Wisner, B. & Luce, H. R. (1995). Building a Case Against Economic Development. *GeoJournal*, 35(2), 105-118.
- Ziai, A. (2015). Debate Post-Development: Premature Burials and Haunting Ghosts. *Development and Change*, 46(4), 833-854.
- Ziai, A. (2009). Development: Projects, Power, and a Poststructuralist Perspective. *Alternatives: Global, Local, Political*, 34(2), 183-201.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Fiscaeconomia Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Ethics Statement: The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, Fiscaeconomia has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

An Assessment on the Contribution of Postmodern Views to Poverty Literature

Mesut Kaçanoğlu

Extended Abstract

In this study, the criticisms of postmodern views on the literature of poverty are discussed and the different perspectives that this situation reveals on the issues of poverty and poverty alleviation are examined. Poverty is a concept, phenomenon, or situation that has been raised as an important problem or deficiency for societies in the historical process, and it has been defined in different ways. However, definitions have not been agreed upon. Poverty is often associated with income and individuals are considered poor when their income falls below a certain level. Countries have to take into account development and poverty alleviation policies while shaping their economic policies. Since the concepts of development and poverty are important determinants of economic policies, the policies implemented in underdeveloped countries to overcome these problems lead to political, economic, social and cultural transformations. With the rise of development economics after the Second World War, many theories and policies have been developed in the name of poverty reduction and these theories have been experimented with in countries labeled as poor by international organizations. However, international organizations claiming to reduce poverty do not have the mechanisms to reduce poverty and these organizations do not try to offer a solution to the problem of poverty. The aim of development economics and development policies is to accelerate the modernization processes of underdeveloped countries that are claimed to have traditional values. Modernization, which is the goal of development policies, makes it necessary to achieve the values of western societies that have achieved this process. The recognition of Western countries as modern countries allowed them to achieve a decisive position in the social, political, cultural and economic fields.

Modernist development policies have not been successful in reducing poverty, and therefore, different views on poverty have come to the agenda. Postmodern views created a critical field, especially in social sciences in the post-1980 period and evaluated development and poverty literature as discourses by means of discourse analysis. Postmodern perspectives question the universality of the assumptions about economics, development and poverty discourses; they care about differences, criticize the suppression and marginalization of different views by meta-narratives claiming to be universal, and they aim to end the power of dominant views produced as discourse.

Postmodern perspectives emphasize that the discourses of poverty and development are consciously invented fictions. The solutions offered by the development discourse to poverty and the views on this issue are parts of a meta-narrative that does not contribute to the solution of the problem and embodies poverty. The ideological dimension of the poverty literature has turned into a tool for rich western countries, especially the USA, to convey their sovereignty to the whole world as decision makers. Policies aiming to reduce poverty increase the wealth of the rich as they deliberately serve the interests of rich countries and make it impossible to close the income gap between countries and end poverty. However, under no circumstances the questions "why" or "how" rich countries got rich are not questioned, and the sullied and impure colonial histories of these countries remain eclipsed. Moreover,

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscoeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

---

underdeveloped countries' transformation into developed countries it is not desirable for those developed countries as well.

Postmodern perspectives emphasize that the concepts of scarcity, unlimited wants, limited resources, and needs, which constitute the important pillars of the modernist literature on poverty, are tools of conscious fiction developed by the development discourse. The discourses of development and poverty hide the social origins of famine and are effective in the emergence of poverty in the modern sense. The needs necessary to reduce poverty are determined by experts who design development policies, and these needs correspond to the needs of a particular economy, a particular idea of poverty and a particular category of consumers. In the development discourse, the real needs of local people are ignored.

Postmodern perspectives criticize the ambiguity and arbitrariness that arise in the definitions of poverty. While defining poverty, those who want to explain the concept can take the concept in any direction that they prefer. The concept of poverty is connected with social structures, and therefore, the definition of the concept differs according to the person who makes the definition. Addressing poverty with technical data prevents us from seeing that definitions and classifications of poverty are influenced by political processes. In technical approaches, how and why the poor become poor and the role of poverty in wealth production cannot be explained. In order to define the conditions of poverty, we need to know what concepts such as wealth and abundance include. In postmodern perspectives, it is criticized that the existence of the poor is necessary to define and compare wealth. In the poverty discourse, when the "poor" is defined, the "rich," which constitutes the opposite of this situation, is also defined. Poverty, as an element opposed to wealth, has no meaning on its own and independently. Therefore, the rhetoric that poverty can be controlled by intervention is misleading.

Poverty is a multidimensional concept linked to power structures. In the development discourse, the poor are excluded from the policy-making processes that affect them, and the mainstream development discourse argues that there is no role for the poor to play in this process. In postmodern perspectives, the authors of studies addressing the issue of poverty are criticized for the roles they play in the development of poverty discourse. Academics are influential in the development of poverty discourse, but they argue that they act objectively. They make the power of the poverty discourse permanent with the meta-narratives they create. The discourses produced by the academics are one of the main obstacles to the eradication of poverty, and since the academic tools under their command are parts of the poverty problem, they do not help in solving the poverty problem.

In postmodern perspectives, the focus is on solutions instead of a single solution in reducing poverty, and concepts such as "differences," "other," and "local" come to the fore. In order to offer a solution to the problem of poverty, it is necessary to move away from modernist perspectives and development discourse. Poverty can be defined in different ways and according to different priorities. The phenomenon of being treated as poor has become different in different cultures, regions and histories. Poverty is context-dependent and instead of defining poverty in technical terms, it is necessary to deal with its political and historical dimensions. In order to provide solutions to poverty, instead of universal solutions, solutions

Kaçanoğlu, M. (2023). Postmodern Görüşlerin Yoksulluk Yazınına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fiscaeconomia*, 7(3), 2348-2380. Doi: 10.25295/fsecon.1318913

---

that are unique to each society's own problems and that value the ideas of the poor should be sought. An important step in finding a solution to poverty is to reject and move away from the development discourse. The uncritical belief in the development discourse and its credibility in the eyes of society are the most important obstacles to the eradication of poverty. Governments, international organizations and private companies gain legitimacy with the help of development discourse and they do not want to lose it. Moreover, a significant majority of the poor believe that development will offer their future generations a higher standard of living, even if it does not change their own living conditions. Therefore, in order to eradicate poverty, first of all, the belief in the development discourse should be questioned and a society that believes in the necessity of development should be persuaded. When poor countries struggle with poverty, the first thing they should do is question the label of poor that has been imposed on them. In order to find a solution to poverty, ideas and struggles that have been forgotten, devalued and ignored should be taken into account, rather than discourses that seized power.

Postmodern perspectives emphasize the importance of local knowledge and experience in tackling poverty. Seeking solutions to poverty at the local level can ensure that the poor, who are the subject of change, are included in their own problems. The creative solutions of local communities that offer their own unique responses to poverty can be instrumental in the emergence of an alternative world. The lessons learned by local communities from the past encourage them to rely on their own wisdom and culture as they respond to their own reality. Local communities reject old established notions of power, such as the goal of seizing power, and they realize that they need to grasp the dynamics of violence and power better and that they have to look at the world and themselves from different perspective. In postmodern perspectives, the perceptions of poverty in local cultures are taken into account in order to address poverty differently and create different solutions. In traditional cultures, the existence of different values and the recognition of the importance of these values are not enough to characterize these societies as poor. In a traditional community, situations that include the poverty conditions of the poverty discourse are perhaps the indicators of other wealth of that community. The discourses of development and poverty accelerated the race for material wealth and damaged moral values in traditional societies. However, in these communities, there values such as voluntary poverty, simplicity and frugality are shaped by moral traditions.

In this study, it is emphasized that the theories, policies and practices that argue that they struggle with poverty and that this situation is universal should be viewed with suspicion, and the importance of a critical stance in this direction has been mentioned.